

Lietuvų totoriai

Nr. 3–4 (103–104)

Lietuvos totorių laikraštis

2007 m. kovo - balandžio mėn.

„Litva tatarlary“

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822-2072

ŠIAME NUMERYJE:

4

Ivyko susitikimas su unikaliu kolektyvu

5

Musulmonų kongresas Bialystoke

7

Состоялась встреча с уникальным коллективом

8

Потомки мурз татарских на польском шляхе...

10

Сара Садыкова – королева татарской песни

11

Muzulmański kongres w Białymstoku

14

Księga Pamięci Chasienia Aleksandrowicza

18

Tajemnicza odznaka

19

Generolas majoras A. Romanovičius

24

Birželio 9 d. KVIEČIAME Į SABANTUJŲ!

Lietuvos totorių istorijos pėdsakais

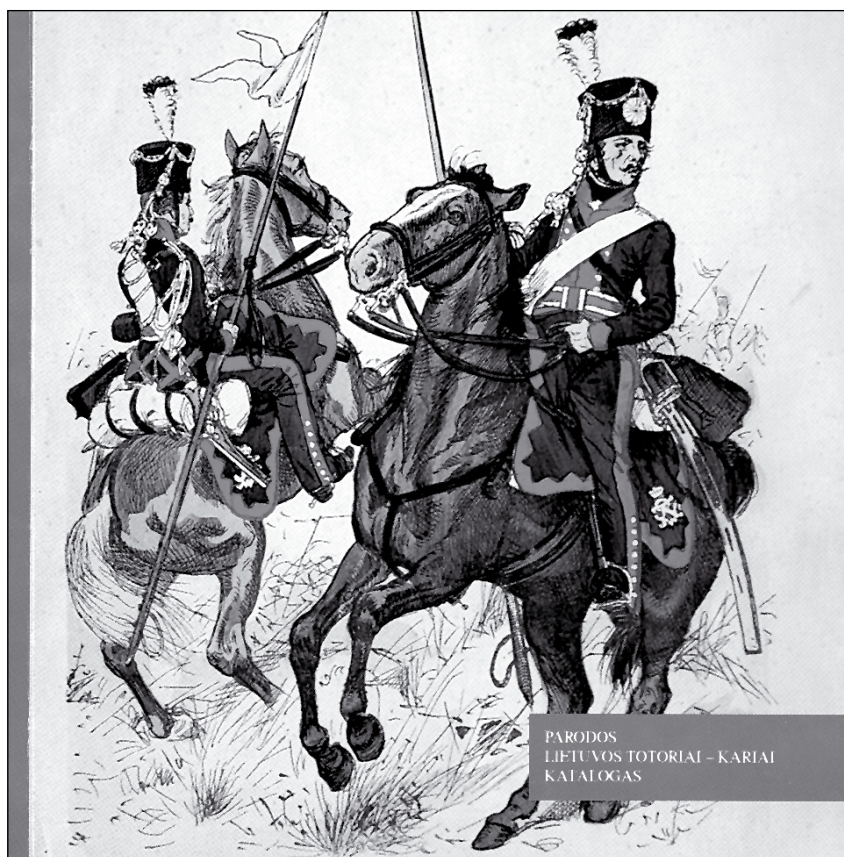
Kazimieras DOBKEVIČIUS

Šiais metais sukanka 610 metų, kai Vytautas Didysis prie Trakų įkurdino pirmuosius totorius. Vytauto Didžiojo karo muziejaus darbuotojai, vertindami Lietuvos totorių nuopelnus Lietuvai, nutarė pristatyti visuomenei parodą „Lietuvos totoriai – kariai“. Ją rengiant talkino Lietuvos nacionalinis muziejus ir Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga. Išleistas ir gražus, informatyvus spalvotas parodos katalogas. Jame supažindinama su parodos tematika, eksponatais, atspindinčiais Lietuvos totorių karinę veiklą, ginkluotę nuo Vytauto Didžiojo iki šių laikų, nes šiandien Lietuvos totorių vaikaičiai sėkmingai tarnauja dabarti-

nės Lietuvos kariuomenėje, dalyvauja karinėse misijose.

Kovo 22 dieną, ketvirtadienį, Vytauto Didžiojo karo muziejaus Didžiojoje salėje susirinko itin garbūs svečiai: Vatikano apaštalinis nuncijus arkivyskupas dr. Peteris Stephanas Zurbruggenas, Turkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Oguz Ozge, Kauno apskrities administracijos vadovai, KASP vadas pulkininkas Antanas Plieskis, Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius pulkininkas leitenantas dr. Gintautas Surgailis, Lietuvoje reziduojančių ambasadų atstovai, karo atašė, Lietuvos totorių bendruomenių

(Nukelta į 2-ą psl.)

PARODOS
LIEUVOS TOTORIAI – KARIAI
KATALOGAS

Parodos katalogo „Lietuvos totoriai – kariai“ viršelyje – ulonai

Lietuvos totorių istorijos pėdsakais

(Atkelta iš 1-o psl.)

vadovai ir nariai, Lietuvos karininkai, mokslininkai, istorikai, studentai, taip pat moksleiviai. Tema labai aktuali, svarbi ir įdomi – Lietuvos totorių išsikūrimo 610-osios metinės. Prieš parodos atidarymą susirinkusieji išvydo lenkų kinematografininkų filmo „Tvanas“ ištraukas, kuriame pavaizduoti Lietuvos totorių koviniai sugebėjimai, puikus žirgo valdymas, greita orientacija, ryžtas, drąsa, narsumas, ištikimybė priesaikai. Filmo ištraukas profesionaliai komentavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas. Vėliau sveikinimo kalbą pasakė Karo muziejaus direktorius plk. lt. dr. G. Surgailis. Jis nuoširdžiai dėkojo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungai, Lietuvos nacionalinio muziejaus kolektyvui, taip pat istorikams, kurie kruopščiai, su atida ir meile surinko eksponatus, parengė ekspoziciją. G. Surgailis išreiškė viltį, kad ši paroda sustiprins Lietuvos nacionalinių mažumų istorinio indėlio įvaizdį.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas padėkojo visiems, prisidėjusiems rengiant šią parodą apie Lietuvos totorius. Remdamasis Jakovo Grišino ir Damiro Šarafutdinovo knyga „Ištikimi tėvynės sūnūs“, A. Jakubauskas paviešino istorinius faktus, kad tarp totorių, kilusių iš garbingų Lietuvos ir Lenkijos totorių šeimų, buvo net 25 generolo laipsnį pasiekę žmonės. Karo tarnybai jie buvo rengiami nuo pat vaikystės, paprastai kadetų korpusuose. Lietuvos ir Lenkijos totoriai, tarnaudami kariuomenėje, užsi-

Dalis parodos ekspozicijos

rekomendavo kaip pavyzdingi, aukštos moralės žmonės, todėl jiems dažnai patikėdavo atsakingas pareigas – dalinių išdininkų, intendantų, karininkų garbės teismo narių bei pirmininkų. Malonu buvo girdėti, kaip A. Jakubauskas kalbėjo gražiai, taisyklinga lietuvių kalba.

Lietuvos totorių religinės bendruomenės imamas Romas Jakubauskas, iš pradžių į savo tautiečius prabilęs musulmonišku religiniu pasveikinimu, vėliau lietuviškai pasakojo, kad čia ilgus amžius totoriai neįtė religinės spaudos, laikėsi Lietuvos valstybei duotos priesaikos, meldėsi kartu su lietuviais už taikų sambūvį. Pabaigoje imamas palinkėjo visiems santarvės ir Dievo palaimos. Gražių linkėjimų parodoje išsakė ir KAM ministro patarėjas Kęstutis Krikščiūnas.

Susirinkusiems koncertavo Kauno valstybinio muzikinio teatro solistai Rita Preikšaitė, Tomas Ladiga ir Kauno technologijos universiteto dainų ir šokių ansamblis „Nemunas“. Po koncerto įvyko parodos atidarymo ceremonias. Jame dalyvavo visi garbūs svečiai, tarp jų ir Vatikano nuncijus Lietuvoje arkivyskupas dr. P. S. Zurbriggėnas. Parodą pristatė jos svarbiausias kuratorius A. Pociūnas. Ekspozicijoje puikavosi stendai „LDK totoriai XIV–XVI a.“, „Totoriai LDK kariuomenėje“, „Lietuvos totorių kariniai daliniai nuo 1795 m. iki XIX a. vidurio“, didžiulis Eriko Jenerio nutapytas paveikslas „Totoriai pas Vytautą“. Šalia – skulptoriaus Vinco Grybo išpūdingas Vytauto Didžiojo biustas. Susirinkusieji apžiūrino grandinius šarvus, strėles, lankines, lanką, parodos viduryje stovintį litaurą – signalinį būgną, naudotą pėstininkų atakos ritmui palaikyti. Tai LDK didžiojo etmono Mykolo Kazimiero Paco dovana Šv. apaštalo Petro ir Pauliaus bažnyčiai. Toliau matyti šalmas tuvilčas, kardas karabelas, plieninis kūgio formos šalmas, originalūs karalių dokumentai, kaltinės ietys, balnai, raudonų-geltonų totorių vėliavų derinys. Daugelį stebina, kaip galėjo išlikti tokie seni eksponatai. Įdomus faktas, kad Lietuvos totorių organizuoti ulonų pulkai, kaip kavalerijos rūšis, paplito daugelio pasaulio valstybių kariuomenėse. Jų daliniai savo puikiai parinkta ginkluote, tik jiems būdinga uniforma ir manevringumu pasižymėjo daugelyje XIX–XX amžiuje vykusiuose karų. Tarnauti ulonų gretose buvo garbė.

Kauno karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas supažindina svečius su parodos eksponatais

2-ojo Lietuvos Didžiosios kunigaikštienės Birutės ulonų pulko eiliniai Adomas Makulavičius ir Aleksandras Selimavičius, 1935 m.

Šiandien Lietuvos kariuomenėje taip pat tarnauja Lietuvos totoriai. Misiijoje Afganistane dalyvavo kapitonas Ravičius Vilčinskas, o puskarininkis Donatas Bagdonavičius net du kartus buvo misiijoje Irake.

Pirmosios žinios apie Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje (LDK) gyvenančius totorius siekia XIV amžių – Gedimino valdymo laikotarpį. Masinis totorių kėlimasis į LDK prasidėjo XIV amžiaus pabaigoje. Tai sietina su tuo, jog totorių tarpusavio kovose Lietuvos valdovas Vytautas rėmė Aukso Ordos valdovą Tochtamyšą, kuris priešinosi

Kpt. Ravilius Vilčinskas su stambaus kalibro kulkosvaidžiu Browning M-2 borto šaulio pozicijoje, Afganistanas, 2005-2006 m.

Tamerlano siekiam atkurti didžiąją Čingischano imperiją. Tarpusavio kovoms pasibaigus Tamerlano pergale, nemaža Tochtamyšo šalininkų dalis prieglobstį rado Lietuvoje. Manoma, kad XV amžiaus pradžioje LDK gyveno jau keletas tūkstančių totorių, iš kurių apie 300, vadovaujami vyriausiojo Tochtamyšo sūnaus Dželaledino, dalyvavo Žalgirio mūšyje. Totorių skaičius LDK nuolat augo. Reiškinių lėmė nuolatinė šios tautos migracija ir kariniai konfliktai, kurių metu į nelaisvę paimti totoriai būdavo apgyvendinami Lietuvos Kunigaikštystės teritorijoje. Totoriai, savo noru atvykę į Lietuvą, dažniausiai būdavo apgyvendinami didžiojo kunigaikščio žemėse ir gaudavo bajorų teises (su tam tikromis išlygomis), o už tai privalėjo kariuomenėje tarnauti raiteliais, kai tik to pareikalavdavo valdo-

vas. Buvę belaisviai dažniausiai būdavo apgyvendinami miestuose ir versdavosi amatais, daržininkyste.

Lietuva ruošiasi švęsti pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose savo vardo paminėjimo tūkstantmetį. Istorija lėmė, kad Lietuvos valstybėje kartu su lietuviais gyveno gudai, rusai, lenkai, žydai, karaimai, totoriai. Visi jie paliko ryškų pėdsaką Lietuvos istoriniame, kultūriniame bei kariniame pavelde.

LDK nuo Vytauto Didžiojo valdymo laikotarpio ypač išsiskyrė Lietuvos totoriai, įnešę didelį indėlį į Lietuvos kariuomenės istoriją, karo meno pasiekimus. Jie sudarė stambius nacionalinius kovinius dalinius, dalyvavo karuose, saugojo Lietuvos valstybės sienas, gerbė valstybę, kuriai tarnavo.

Straipsnis perspausdintas iš laikraščio „XXI amžius“ Nr. 24 (1521)

LDK Priešakinės sargybos 6-ojo pulko 1794 m. pavyzdžio kepurės kopija

LTBS pirmininkas Adas Jakubauskas sveikina Kauno Karo muziejaus direktorių plk. lt. dr. Gintautą Surgailį

ĮVYKO SUSITIKIMAS SU UNIKALIU KOLEKTYVU

Galimas SITDYKOVAS

Paskutiniaisiais metais gera tradicija tapo į Lietuvą kviešti artistus iš Tatarstano, tikrus menų meistrus, artistus iš didžiosios raidės. Pradžiai tam buvo padėta prieš keletą metų, kai mes pirmą kartą apsilankėme Sabantujuje Rygoje, organizuotame Latvijos totorių–baškirų bendruomenės „Čišma“ („Šaltinis“). Bendruomenės pirmininkas Zufaras Zainulinas į šventę pakvietė Rusijos ir Tatarstano liaudies artistę, Tatarstano valstybinio M. Džalilio vardo operos ir baletų teatro solistę Venerą Ganijevą. Jos dainavimas sužavėjo visus. Mudu su Adu Jakubausku, pabendraavę su Venera chanum, išsiaiškinome, kad ji neatsisakytų atvažiuoti ir į Lietuvą, jei tik būtų pakviesta. Tai nebuvo sunku. Kitas Veneros chanum koncertas vyko jau Lietuvoje. Taip buvo padėtas pagrindas naujam Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos ir Tatarstano kultūrinių ryšių etapui.

Šiomet, totorių apsigyvenimo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žemėse 610–ųjų metinių išvakarėse, kultūriniai ryšiai su Tatarstanu tapo dar tvirtesni.

Balandžio 26 dieną Lietuvos nacionalinės filharmonijos koncertų salėje įvyko Kazanės N. Žiganovo valstybinės konservatorijos totorių muzikos orkestro koncertas.

Orkestro vadovas profesorius Rيناتas Chalitovas – aukšto lygio profesionalas, puikus dirigentas, nepaprastai artistiškas bei žavus. Koncerte dalyvavo jauna talentinga vokalistė Lilija Gubaidulina (sopranas).

Kolektyvo repertuare yra Kazanės, Krymo, Sibiro, Astrachanės totorių liaudies muzika, šiuolaikinė totorių, tradicinė ir šiuolaikinė musulmoniškųjų Rytų muzika, rusų ir Vakarų Europos klasika, lotynų Amerikos muzikos kūriniai.

Toli už Tatarstano ribų žinomas šis kolektyvas, unikaliai derinantis savyje nepakartojamą rytietišką koloritą ir europietišką ansamblio kultūrą. Orkestro meistriškumą jau spėjo įvertinti ne tik Rusijos, bet ir Italijos, Vokietijos, Pran-

cūzijos, Suomijos, Olandijos klausytojai.

Kolektyvo, kuris buvo įkurtas 1993 metais Konservatorijos rektoriaus, nusipelnusio Rusijos meno veikėjo, Tatarstano liaudies artisto, Valstybinės premijos laureato, profesoriaus Rubino Abdulino iniciatyva, istorijoje netrūksta apdovanojimų. Paminėsime keletą iš jų: 1995 metais orkestras gavo pirmąją premiją Tarptautiniame Kastelfidardo (Italija) konkurse, 1997 metais – Gran pri tarptautiniame konkurse Strasbūre (Prancūzija), o 1999 m. – Dvasinio atgimimo fondo („Ruchijat“) Gran pri (Tatarstanas), 2002 metais – Rusijos Federacijos Prezidento stipendiją.

Reiktų pabrėžti, kad beveik visi orkestro muzikantai – konservatorijos studentai, todėl kolektyvas atsinaujina kasmet. Konservatorijos absolventų vietas užima konkurse atrinkti talentingi studentai.

Gražiai koncertą Vilniaus filharmonijoje vedė Janina Pranaitytė. Orkestras atliko žinomus kūrinius – S. Saidiševos šokį iš muzikinės dramos „Samdiny“, solo partiją smuiku grojo Visos Rusijos konkurso diplomantas Lenaras Aikajevs. Puikiai

G. Lukjanovo „Levžinų šokį“ armonika atliko Rustemas Rachmatulinas ir Nailis Sagdijevs. Diliara Valiulina – Visos Rusijos konkurso laureatė – sužavėjo visą salę puikiai atlikdama V. Novikovo „Karravano“ solo partiją.

Žiūrovai buvo sužavėti rytų gražuolės Lilijos Gubaidulinos puikios dainavimo. Solistė parodė puikias savo balso galimybes atlikdama ir totorišką, ir vakarietišką muziką.

Koncertas filharmonijoje buvo dviejų dalių, tačiau prabėgo kaip viena puiki akimirka.

Vyriausybės vardu artistams padėkojo ir gėlių įteikė Tautinių mažumų ir išeivijos departamento direktorius Antanas Petrauskas, o totorių bendruomenės vardu – Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Adas Jakubauskas.

Balandžio 28 dieną orkestras vėl išėjo į sceną, tačiau šįkart jau Lietuvos vidaus reikalų ministerijos koncertų ir sporto rūmų salėje. Šiame pastate, jau

žinomame mūsų žmonėms, koncertas truko pusantros valandos. Įėjimas visiems buvo nemokamas, o koncerto pabaigoje žiūrovai buvo pavaišinti šimtalapiu.

Orkestro programą pristatė nusipelnęs Rusijos ir Tatarstano meno veikėjas kompozitorius Mirsaidas Jarulinas.

Tarp koncertų atlikėjams buvo surengta kultūrinė programa – ekskursija po senąjį Vilnių, kelionė į Trakus, pilies lankymas.

Į Lietuvą orkestras atvyko iš Minsko, kuriame koncertavo, o iš Vilniaus muzikantai išvyko į Rygą. Gaila, kad jie taip greitai paliko mūsų šalį – Kaune ir Klaipėdoje taip pat atsirastų nemažai muzikos mėgėjų, norinčių susipažinti su šiuo nuostabiu kolektyvu.

Kazanės valstybinės konservatorijos orkestro gastrolių organizavimas pareikalavo daugelio žmonių pastangų, moralinių ir materialinių išteklių. Orkestro pakvietimo iniciatorius buvo Alijus

Aleksandrovičius, jam uoliai padėjo Sigita Karpenkaitė ir Ema Aleksandrovič.

Pagrindiniai renginio rėmėjai – įmonės „Vilniaus energija“, „MANŪLA“, restoranas „Čingischanas“, partneriai – Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas, Vilniaus miesto savivaldybė, Lietuvos nacionalinė filharmonija, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga, informaciniai partneriai – Lietuvos televizija, laikraštis „Lietuvos rytas“, svetainė lrytas.lt, laikraštis „Lietuvos totoriai“ ir kiti.

Belieka kai ką pridurti: koncerto VRM kultūros ir sporto rūmuose metu atsirado keletas mūsų bendruomenės narių, vaikščiojusių koridoriais ir klausinėjusių, ar bus vaisės. Į klausimą, kodėl neina į salę, jie atsakė, kad jiems neįdomu ir jie atvažiuo tik dėl vaišių. Be to, jie išreiškė nepasitenkinimą, kad, be šimtalapio, kitų vaišių nebus.

Didelė laimė, kad tokių žmonių, kurie domėtusi tik vaišėmis – vienetai, todėl Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga ir toliau orientuosis į tuos žmones, kurie salėje susizavėję ploja talentingiems artistams ir įgyja kūrybinės energijos užtaisą savo kasdieniniams darbams ir rūpesčiams.

Musulmonų kongresas Bialystoke

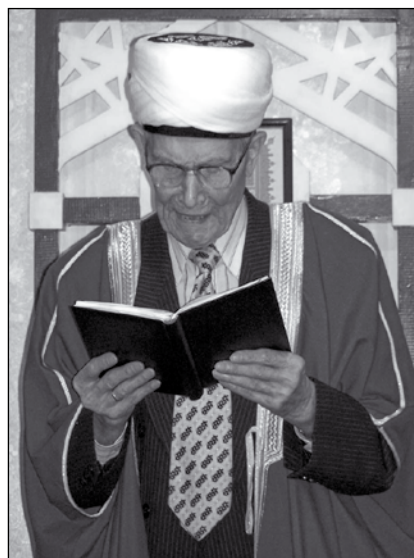
Musa CZACHOROWSKI

Šių metų balandžio 27 ir 29 dienomis Bialystoke posėdžiavo Lenkijos Respublikos musulmonų religinės sąjungos, seniausios ir gausiausios organizacijos, atstovaujančios musulmonų visuomenei šioje šalyje, XVI-asis Kongresas. Lenkijos musulmonų religinė sąjunga buvo įkurta prieš 80 metų, o jos gminose – Bialystoke, Bohonikuose, Krušynianuose, Gdanske, Varšuvoje, Bydgoščiūje ir Poznanėje – susibūrė apie penkis tūkstančius narių, daugiausia totorių kilmės. Nuo 2004 metų pavasario Aukščiausiosios kolegijos pirmininko pareigas eina Tomaszas Miskiewiczus, kuris yra ir Musulmonų religinės sąjungos muftis.

Pagrindinis Kongreso tikslas – išanalizuoti visų gminų situaciją Sąjungos veiksmų kontekste, susipažinti su Musulmonų religinės sąjungos vadovybės ataskaita ir išrinkti muftį bei Aukščiausiosios kolegijos narius. Pirmą posėdžių dieną muftis Tomaszas Miskiewiczus nuoširdžiai pasveikino visus susirinkusius. Palenkės vaivados vardu kalbėjo Ewa Wojewodko, Palenkės vaivadijos

savivaldybės direktorė, o Palenkės arkivyskupui atstovavo kunigas prelatas Zygmuntas Lewickis. Už visus susirinkusius ir sėkmingą Kongreso darbą meldėsi imamas Stefanus Jasinskis. Vėlesnėse kalbose buvo pabrėžta būtinybė atsižvelgti į laiko reikalavimus ir atitinkamai dirbti Lenkijos musulmonų visuomenei. Reikalingas naujas įstatymas, reguliuojantis santykius tarp valstybės ir Musulmonų religinės sąjungos; būtina sukurti programą, kuri sujungtų daugiaamžę Lenkijos islamo išpažintųjų tradiciją su dabarties iššūkiais. Vėliau visi delegatai dalyvavo bendroje penktadieninėje maldoje, o po pietų išklaušė dr. Pawelo Boreckio pranešimą apie musulmonų statusą šiuolaikinėje Lenkijoje.

Balandžio 28, antrąją Kongreso dieną, buvo išrinktas posėdžių pirmininkas. Juo tapo buvęs daugiameitis Musulmonų religinės sąjungos Aukščiausiosios kolegijos pirmininkas Janas Sobolewskis, pavaduotoju – Stefanus Koryckis, taip pat buvęs Musulmonų religinės sąjungos Aukščiausiosios kolegijos pirmininku. Mi-

Už visus susirinkusius ir sėkmingą Kongreso darbą meldėsi imamas Stefanus Jasinskis

rosława Korycka, musulmonų gminos Bohonikuose pirmininkė, vadovavo balsų skaičiavimo komisijai, Robertas Ziembinskis buvo išrinktas mandatų komisijos pirmininku, Kongreso sekretariatui vadovavo Roza Bohdanowicz,

(Nukelta į 6-a psl.)

Musulmonų kongresas Bialystoke

(Atkelta iš 5-o psl.)

posėdžius protokolavo Dariuszas Szachidewiczius ir Maciejus Jablonskis. Taip pat buvo sukurta statuto komisija, į kurią įėjo Stefanus Jasinskis, Adamas Poplawskis ir Dawidas Gembickis, jai vadovavo Selimas Chazbijewiczius.

Muftis Tomaszas Miskiewiczus, atsiskaitydamas už savo ir Aukščiausiosios kolegijos nuveiktus darbus, pranešė apie susitikimus su vyriausybės administracijos atstovais bei pastangas atkurti imamato instituciją Lenkijos kariuomenėje, pristatė tarptautinius ryšius (konsultacijas su Saudo Arabijos, Turkijos ir Kataro atstovais dėl bendradarbiavimo), taip pat einamuosius reikalus, atliekamus musulmonų religinės sąjungos ir jos narių labui (vasaros ir žiemos stovyklų organizavimą vaikams, musulmonų jaunimo iš Baltijos valstybių suvažiavimų šaukimą ir t. t.). Pasak muftio, itin svarbu užmegzti kontaktą su jaunimu ir jį palaikyti, skatinti jaunimą aktyviai dalyvauti musulmonų religinės sąjungos gyvenime, o tinkamu momentu perduoti jam įgaliotimus gminose bei Sąjungos vadovybėje. Dėl šios priežasties musulmonų religinėje sąjungoje buvo įkurta jaunimo draugija „Dernek“, kurios nariai gavo teisę dalyvauti posėdžiuose.

Informaciją apie atskirų musulmonų religinės sąjungos gminų veiklą pateikė Halina Szahidewicz, Adamas Poplawskis, Mirosława Korycka, Tamara Szabanowicz, Grzegorz Bohdanowiczius ir Sławomiras Chazbijewiczius. Kalbėtojai parodė norą išsaugoti religinį identitetą ir daugiaamžę totorių tradiciją šiuolaikiniame kintančiame pasaulyje. Pasisakymuose buvo išreikštas susirūpinimas dėl Lenkijos totorių musulmonų senovės paminklų būklės, mečečių Bohonikuose ir Krušynianuose bei tenykščių kapinių. Tos dvi istorinės gminos, esančios toli nuo valstybės centro bei simbolizuojančios islamą bei totorius Lenkijoje, nusipelnė ypatingo dėmesio. Žinoma, dėl to neturėtų sumažėti dėmesio kitiems religiniams centrams. Sėkmę gali garantuoti tik protinga sąveika, suvokimas, kad drauge ir santaikoj galima daugiau pasiekti. Bet vis dar yra problemų, tokių kaip lėšų stygius religinių objektų remontui ir statybai bei imamų skyrimo problema, kuriai išspręsti taip pat reikalingos lėšos. Negalima pamiršti,

kad musulmonų religinė sąjunga, su būsusi Lenkijos islamo išpažintojus, turi aiškiai pasakyti savo poziciją apie aktualius šalies ir pasaulio įvykius: jei to nebus padaryta, ji atsidurs nuošalėje, taps neturinčia jokios reikšmės organizacija, negalinčia reprezentuoti net savo narių interesų.

Delegatai Bronisławas Talkowskis, Krušynianų musulmonų gminos pirmininkas, ir Selimas Chazbijewiczius, delegatas iš Gdanskio, Lenkijos Respublikos totorių sąjungos centrinės tarybos pirmininkas, išsakė nuomonę apie būtinybę koreguoti religinės sąjungos vadovavimo stilių. Svarstyta, ar naudinga ir toliau jungti muftio pareigas su Aukščiausiosios kolegijos pirmininko pareigomis. Kalbėta apie bendradarbiavimą su kitomis Lenkijos musulmonų organizacijomis, apie tikslų

atsiskaitymą už periodą nuo pastarojo Kongreso bei būtinybę keisti statutą dėl musulmonų religinės sąjungos darbo pagerinimo. Dėl delegatų suinteresuotumo tos dienos posėdis truko iki vėlyvų vakaro valandų. Nepaisant formalių pabaigos, diskusija dar ilgai tęsėsi viešbučio kambariuose.

Trečią dieną paaiškėjo, kad nagrinėjamų reikalų svarba neleisdžia užbaigti Kongreso. Neįvyko balsavimas dėl statuto pakeitimų, taip pat nebuvo išrinktas muftis, Aukščiausiosios kolegijos pirmininkas bei nariai. Buvo nuspręsta atidėti posėdį iki š. m. gegužės 26 d. ir pakartotinai Bialystoke sukviesti Lenkijos musulmonų religinės sąjungos XVI Kongreso 2-ąją sesiją.

(Iš lenkų kalbos vertė
Tania Czachorowska)

ДОРОГАЯ РАВИЛЯ АХАТОВНА!

Весенним солнечным днем 17 марта в деревне Кукша Береза, которая расположилась на речке Березинке Арского района в Татарстане, в семье сельского учителя родились Вы, Равиля опа.

Росла, ходила в школу, заботилась о младших братьях и сестре. И никто не знает, как сложилась бы Ваша дальнейшая судьба, но началась война: голод гнал людей из деревень в города. В 1943 году поступила в Железнодорожное училище в Казани. Успешно его окончив, работала токарем, помощником мастера. Уже после войны в 1948 году закончила Индустриальный техникум с отличием. По направлению поехала в Рязань и работала там на электро-ламповом заводе. С работой совмещала учебу во Всесоюзном машиностроительном институте г. Москвы. Потом с мужем приехала в Калининград, работала в Польше, в Латвии (Лиенае), Балтийске, растила детей. А в Клайпеде работала на Западном судостроительном заводе начальником конструкторского бюро.

Вы, Равиля опа, удивительная женщина! Прожив большую часть своей жизни на чужбине, не утратили мелодию и красоту родного татарского языка. С большим энтузиазмом ведете Вы, Равиля опа, работу в нашей общине, активная участница нашего хора. Вы являетесь нашим духовным наставником. Всегда на Вашем прекрасном лице милая улыбка. Всегда помогаете и молодым, и людям постарше и советом, и делом.

Дорогая Равиля Ахатовна!

С юбилеем Вашим мы сердечно поздравляем!

Долгих лет, любви, веселья от души желаем!

Пусть растут все напасти и развеются невзгоды

Мы желаем только счастья – пусть Вас не старят годы,

Чтоб не покидали силы, чтоб дела велись успешно,

Будьте всегда такой красивой, улыбающейся, нежной!

Совет Клайпедской татарской общины “НУР”

2007.03.17

Летувос Тоторяй

СОСТОЯЛАСЬ ВСТРЕЧА С УНИКАЛЬНЫМ КОЛЛЕКТИВОМ

Галим СИТДЫКОВ

В последние годы стало хорошей традицией приглашать в Литву артистов из Татарстана, причем артистов с большой буквы, настоящих мастеров искусства. Начало этому было положено несколько лет назад, когда мы побывали впервые в Риге на Сабантуе, организованном Латвийским татаро-башкирским обществом «Чишма» («Источник»). Председатель общества Зуфар Зайнуллин пригласил на этот праздник народную артистку России и Татарстана, солистку Татарского государственного театра оперы и балета им. М.Джалиля Венеру Ганиеву. Её пение очаровало всех. Мы с Адасом Якубаускасом побеседовали с Венерой ханум, выяснили, что она уже третий раз в гостях у рижан и что она не откажется поехать и в Литву, если будет приглашение. Нет проблем. Следующий концерт Венеры ханум уже состоялся в Литве. Так было положено начало новому этапу культурным связям Союза общин татар Литвы с Татарстаном.

В этом году, в связи с 610-летним юбилеем поселения татар на землях Великого княжества Литовского, культурные связи с Татарстаном стали еще более интенсивными.

26 апреля в концертном зале Литовской государственной филармонии состоялся концерт оркестра татарской музыки Казанской государственной консерватории им. Н. Г. Жиганова.

Бессменный руководитель оркестра, профессор Ринат Халитов – превосходный профессионал, тонкий дирижер, на редкость артистичный и обаятельный. В концертах приняла участие молодая, талантливая вокалистка (сопрано) Лилия Губайдуллина которая показала блестящие возможности своего голоса в исполнении и татарской, и западной вокальной музыки. В репертуаре коллектива народная музыка казанских, крымских, сибирских и астраханских татар, современная татарская музыка, традиционная и современная музыка мусульманского Востока, произведения русской и западноевропейской музыкальной классики, латиноамериканская музыка.

Далеко за пределами Татарстана известен этот коллектив, уникально сочетающий в себе неповторимый восточный колорит и европейскую ансамблевую культуру. Мастерство коллектива уже успели оценить не только в России, но и в Италии, в Германии, Франции, Финляндии и Голландии.

В истории коллектива, созданного в 1993 г. по инициативе ректора консерватории, заслуженного деятеля искусств России, народного артиста Татарстана, лауреата Государственной премии, профессора Рубина Абдуллина, немалое число наград. В 1995 г.

оркестр получил первую премию на Международном конкурсе в Кастельфидардо (Италия), в 1997 г. – Гран-при на Международном конкурсе в Страсбурге (Франция), в 1999 г. – Гран-при Фонда духовного возрождения «Рухият» (Татарстан), в 2002 г. – Грант Президента Российской Федерации.

Следует подчеркнуть, что почти все музыканты оркестра – студенты консерватории, поэтому коллектив ежегодно обновляется. Места выпускников консерватории занимают по конкурсу новые наиболее талантливые студенты.

Красиво, изящно вела концерт в Вильнюсской филармонии Янина Пранайтите. В исполнении оркестра прозвучали такие замечательные инструментальные произведения, как танец из музыкальной драмы «Наемщик» С. Сайдашева, сольную партию на скрипке исполнил дипломант Всероссийского конкурса Ленар Айкаев. Превосходно исполнили «Левжинский танец» Г. Лукьянова на гармониках Рустем Рахматуллин и Наиль Сагдиев, Диляра Валиуллина – лауреат Всероссийского конкурса – покорила зал изящным исполнением в сольной партии произведения «Караван» В.Новикова.

От имени правительства артистов за великолепный концерт поблагодарил и вручил диплом, цветы генеральный директор Департамента национальных меньшинств и эмиграции Антанас Петраускас, а так же от имени татарской общины – председатель Союза общин татар Литвы Адас Якубаускас.

28 апреля оркестр из Казани вновь вышел на сцену уже во Дворце культуры и спорта Министерства внутренних дел Литвы. В этом здании, знакомом

уже для наших людей, концерт длился полтора часа, по сокращенной программе. Вход был для всех бесплатный, а в заключение концерта состоялось угощение «шимталаписом».

Программу оркестра представил заслуженный деятель искусств России и Татарстана, композитор Мирсаид Яруллин. В промежутке между концертами для артистов была устроена культурная программа - экскурсия по старому Вильнюсу и в Тракай с посещением древнего Тракайского замка. В Литву оркестр приехал с остановкой в Минске, где выступил с концертом, а из Вильнюса Казанские музыканты направились в Ригу. Жаль, что они так быстро покинули нашу страну. В Каунасе и Клайпеде также нашлось бы немало любителей музыки, желающих познакомиться с этим замечательным коллективом.

Организация гастролей оркестра Казанской государственной консерватории стоила усилий многих людей, материальных и моральных средств. Инициатором приглашения оркестра стал Алий Александрович, ему усердно помогли Сигита Карпенкайте и Эмма Александрович. Основные спонсоры мероприятий фирмы: «Вильнюс энергия», MANfuLA, ресторан «Чингисхан», партнеры: Департамент национальных меньшинств и эмиграции, Вильнюсское городское самоуправление, Литовская национальная филармония, Союз общин татар Литвы, при информационной поддержке со стороны Литовского телевидения, газеты «Летувос ритас», сайта lytas.lt, газеты «Летувос тоторяй» и других средств массовой коммуникации.

Остается сделать одно замечание. Во время концерта во Дворце культуры и спорта МВД несколько представителей нашей общины ходили по коридорам и интересовались будет ли угощение. На замечание, почему они не идут в зал, ответили, что им не интересно, они приехали только за угощением.

К счастью таких людей, которые интересуются только угощением, у нас единицы. И потому Союз общин татар Литвы будет и в дальнейшем ориентироваться на тех людей, которые в зале, которые с восторгом аплодируют талантливым артистам, впитывая в себя заряд творческой энергии и вдохновения для повседневных трудов и забот.

Потомки мурз татарских на польском шляхе...

Венера ВАГИЗОВА

Я никогда не бывала в Польше. Страна, которая всегда была соседом Советского Союза и куда в былые времена ездил каждый второй советский турист, до сих пор оставалась для меня землей неизведанной. И это в то время, как в моем багаже уже были Африка, Азия, половина западной Европы. Но в этот раз не попасть в Польшу было невозможно. Впрочем, как и устоять перед обаянием Ежи Шахуневича – вице-президента Всепольского союза татар, руководителя общины польских татар в Гданьске.

Когда поезд, заскрежетав, остановился на перроне Гданьска, на перроне издали была видна статная фигура пана Ежи, как я его называю. Внешне он скорее похож на польского шляхтича, чем на татарина. Но тем не менее, такой вот он и есть, потомственный польский татарин, наследник старинного татарского мурзинского рода.

24 марта в Гданьске было торжественное открытие общинного дома татар, и именно это событие и привело меня в этот древний польский город, возраст которого, говорят, перевалил за 1000 лет.

Умело управляя машиной в дорожном потоке, Ежи быстро домчал до старинного района города, в котором расположен общинный дом. Вокруг раскинулся прекрасный парк XVI века, в котором когда-то прогуливалась городская знать, а рядом

с парком и татарским домом стоит еще один старинный особняк – в нем некогда жили родители знаменитого философа и мыслителя Шопенгауэра. Вот такое замечательно соседство!

В доме нас уже ждал еще один гость – Ирек Арсланов, представитель городской администрации Казани, который тоже приехал в Гданьск ради этого знаменательного события. Вскоре появились другие руководители польско-татарской общины – Президент Союза татар Речи Посполитой Селим Хазбиевич и гданьский активист Омар Асанович. На кухне уже сустились женщины и молодежь.

А Ежи водил нас по дому, рассказывал о том, как и чем живет сегодня община польских татар, показал музей, в котором хранятся редкие экспонаты, которым были бы рады многие татарские музеи: сабля из дамасской стали, предметы быта и военные аксессуары, одежда, старинная печать, фотографии более чем столетней давности, письма, модельные коврики – намазлыки, книги. Когда я преподнесла в дар Ежи флаг Республики Татарстан и вышитый герб со снежным барсом, он был несказанно доволен. Флаг был тут же водружен на фасад здания, где уже развевались польский флаг, флаг города Гданьска и крымско-татарский флаг.

На втором этаже все уже было готово к приему гостей – были накры-

ты столы, висел экран – нас ожидал сюрприз, но об этом потом. Я с любопытством осматривала помещения, заглядывала во все уголки и восхищалась неумной энергией наших польских собратьев: Ежи рассказал, каких усилий стоило татарам добиться разрешения на получения этого дома под нужды общины, как шел ремонт, как им помогали и городское управление внутренних дел, и Союз польской шляхты – дворянства, и многие другие. Конечно, не все еще сделано до конца, но это уже мелочи по сравнению с тем, какая огромная работа была выполнена.

Вскоре появились первые приглашенные – руководитель городского отдела внутренних дел, который был одним из основных спонсоров татарского дома, представители польской шляхты, директор Российского дома науки и культуры в Гданьске, представители татарской общины из Белостока, другие гости... За столом президиума гордо сидел потомок татарских мурз Ежи Шахуневич, очень колоритный и живописный в татарской тюбетейке и камзоле, а рядом торжественную речь держал Селим Хазбиевич, на голове которого красовалась лохматая шапка татарских воинов. Селим эфенди поблагодарил всех, кто оказал помощь в подготовке общинного дома к открытию, представил гостей, рассказал об истории польских татар. Ирек Арсланов привез в дар казанский герб, который отныне будет украшать одну из стен татарского дома в Гданьске (здесь открылось кафе, которое называется «Казань», и Ежи очень хотелось, чтобы там непременно было что-то, что напоминало бы о столице Татарстана), а также богато иллюстрированную книгу, посвященную тысячелетию Казани, и множество татарских сувениров. В дар от союза «Татарлар Дойчланд», как уже упоминалось, были переданы флаг и герб Республики Татарстан, а также компакт-диск с записями татарских мелодий в исполнении баяниста Айдары Гайнуллина, одного из активистов нашего союза. После торжественной части перед гостями выступили вокальный квартет, который специально приехал из Калининграда. Чудесные голоса девушек выводили мелодии русских песен, а нам – Иреку и мне – не терпелось услышать что-то по-татарски. И когда сразу после концерта руководитель ансамбля подошла к нам, мы

Омар Асанович, Венера Вагизова, Ежи Шахуневич среди друзей

разговорились, и вдруг выяснилось, что зовут ее Идия Гайнуллина. Как же она был нам рада! Мы говорили взахлеб по-татарски, а потом запели! «Туган тел» - песня закружилась, все смолкли и прислушались – эта песня будоражит сердце любого татарина, даже если он не знает по-татарски. Чудная мелодия связующей нитью проходит через сердце каждого из нас. Идия попросила непременно прислать ей татарские песни – в следующий раз она намерена приехать с татарским репертуаром.

Вокруг сустились репортеры польского телевидения, задавали нам вопросы, потом расспросили нас о наших обычаях и национальных костюмах – благо, у них была возможность снять нас в татарском обличье. Потом, вечером, в центре раздавались звонки, и звонившие рассказывали, что видели этот репортаж в программе новостей.

А после небольшого приема был сюрприз, о котором уже было упомянуто. Все снова расселись в зале, и на экране поскакали лошади, слышался звон сабель. Это Ежи специально приготовил для показа два фильма о польско-литовских татарах – «Польский шлях» и «Я потомок мурз татарских...» Фильмы смотрелись на одном дыхании. Несмотря на то, что мы все больше узнаем о наших сородичах, которых много, очень много лет назад судьба забросила сюда, почти в центр Европы, все же детали их быта, жизненного уклада, особенности этой группы татар остаются для нас неизвестными. Поэтому многие вещи стали для нас открытием.

Мы с Иреком знали, что у нас не так много времени – я должна была уезжать вечерним поездом, а Ирек улетал ночным самолетом, а нам так хотелось увидеть еще хоть что-нибудь в Гданьске. Поэтому мы, не раздумывая, попросили отвезти нас в мечеть. Маленькая, аккуратненькая, она высилась среди городских построек, выделяясь своей архитектурой – высоким минарет с маленьким полумесяцем, и, вот удивительно, рядом, на синем небе, был виден серп настоящего полумесяца. Зрелище было завораживающим. Мы зашли в мечеть: довольно скромное убранство, почти аскетичная обстановка. На стенах – шамаили, деревянный минбар, но рядом с минбаром, в самом центре – ковер с вытканым изображением казанской Кул-Шариф.

На втором этаже, где обычно молят женщины – стол, школьная доска на

стене: здесь проходят уроки исламской и арабской грамоты. Солидная библиотека. Одно огорчает татар Гданьска – что имам не татарин. Думается, многие общины могли бы посетовать на это – все-таки татарам хочется ходить к духовнику, с которым они могли бы не просто поговорить на родном языке, но который знал бы национальные особенности татарского менталитета. Об этом мечтают не только татары Гданьска, но и мы в Германии хотели бы иметь татарского имама. А еще, чем меня приятно удивили наши польские соплеменники – они очень хотят учить татарский язык! Ведь в языковом плане они ассимилировались уже несколько сот лет назад, давно говорят только по-польски, их имена и фамилии звучат уже на польский или литовский манер. И все-таки усилившиеся в последнее время центристремительные тенденции в мировом татарском движении сыграли здесь свою положительную роль: татары в диаспорах учат татарский язык, а польские татары желают вновь возродить его. Честь им и хвала за это. И пусть Всевышний поможет им на этом пути. Надеемся, что через несколько лет мы будем разговаривать с Селимом эфенди, Ежи, Омаром, Айше Шабанович

и другими польскими татарами на родном языке.

Вечером того же дня, после прогулки по городу, между союзом польских татар и союзом «Татарлар Дойчланд» был подписан Протокол о намерениях. Этот протокол явился продолжением сотрудничества между двумя нашими организациями, начало которому было положено благодаря содействию Всемирного Конгресса татар, после подписания этого документа союза «Татарлар Дойчланд» стал де юре членом Европейской федерации татар, так как де факто эта работа велась уже давно, и многие пункты согласовывались в процессе переписки. А в ближайшее время предполагается подписание Соглашения о сотрудничестве и взаимопомощи.

Последние часы вместе с польскими друзьями мы провели в беседе о делах наших организаций, а также решили провести летом этого года совместный сабантуй в Гданьске – первый сабантуй на польской земле; активисты «Татарлар Дойчланд» обещали приехать с программой, «высадить культурный десант», а уж желания польским татарам не занимать. Спасибо вам, татары из Польши! Дзенькуем!

Гданьск-Берлин

ПРИГЛАШАЕМ НА «САБАНТУЙ»!

Уважаемые соотечественники!

В живописном уголке Литвы – на территории детского лагеря «Пасака» (местечко Гируляй) – на берегу Балтийского моря 9 июня 2007 г. состоится

III Международный Прибалтийский татаро-башкирский национальный праздник «Сабантуй», посвященный 610-й годовщине поселения татар на землях Великого княжества Литовского.

Начало - в 12 часов.

В празднике примут участие делегации России, Германии, Польши, Республики Беларусь и стран Балтии.

В программе «Сабантуя»:

12.00–12.30 - Открытие праздника.

12.30–14.00 – Сводный концерт участников праздника.

14.00–16.00 – Спортивные конкурсы и национальные игры.

16.00–18.00 – Концерт артистов из Татарстана.

18.00–20.00 – Танцы и песни.

По окончании праздника желающие могут остаться на ночлег на территории лагеря «Жуведра». Стоимость ночлега – 25–30 литов.

Проезд: от автовокзала в Клайпеде – в направлении Гируляй.

От конечной станции Гируляй до лагеря «Пасака» будет курсировать бесплатный автобус с рекламой «Сабантуй».

Сердечно приглашаем на «Сабантуй»!

**Организаторы праздника:
Татарская община «Нур» г. Клайпеда,
Союз общин татар Литвы.**

Контактные телефоны:

Флюр Шарипов +370 657 90366

Адас Якубаускас + 370 682 72328

САРА САДЫКОВА – КОРОЛЕВА ТАТАРСКОЙ ПЕСНИ

Зиля КАРИМОВА

Запоминающийся литературно-музыкальный вечер «Татарский соловей» прошёл бапреля в Висагинасе. Вечер был посвящён творчеству королевы татарской песни Сары Садыковой.

Имя Сары Садыковой известно всему татарскому народу. Её имя в музыкальной жизни уникально. Популярность и слава ее в народе росла из года в год по восходящей, ибо она раскрывалась перед ним новыми, неожиданными и яркими гранями своего дарования. Становление и развитие татарского профессионального искусства в 20-30-е годы XX столетия тесно связаны с именем Сары Садыковой. Она стояла у его истоков. В одном этом имени сконцентрировались различные жанры. На сегодняшний день ему нет аналога: драматическая актриса, одна из первых исполнительниц музыкально-драматических героинь; оперная певица, создавшая незабываемые образы в первых национальных операх. В первой татарской опере «Сания» (музыка С. Габяши, В. Виноградова, Г. Альмухаметова) заглавная партия была написана специально для ее чистого, льющегося, словно журчащий родник, голоса. Молодая певица с большим успехом выдержала экзамен перед казанской публикой и осталась в ее памяти как создательница образа прекрасной девушки Сании.

Первый татарский композитор Салих Сайдашев своего «Соловья» адресовал Сары Садыковой, которая и явилась первой его исполнительницей. Она ввела в исполнение песни вариации и украшения. С. Сайдашев был ей признателен – «Соловья» так поют и сегодня.

Нынешнему поколению Сара Садыкова известна как композитор, автор около четырехсот различных по тематике песен. Она – композитор-мелодист. «Мон-Анасы» («Мать мелодий»), как называют ее наши поэтессы.

Сара Садыкова родилась в центре

Королева татарской песни, 1980 г.

Казани, на улице, которая сейчас носит название Парижской Коммуны, в гостях. Когда она «с разбоем», как сама выражалась, появилась на свет среди шумного застолья неожиданно-негаданно, все, кроме ее отца, растерялись. Он снял с себя рубашку, в нее завернули новорожденную и отдали ему на руки. Так гласит семейная легенда. От матери ей достался талант певицы, а отец сделал все от него зависящее, чтобы она стала такой, какой мы ее знаем, любим и помним.

Родители нарекли ее красивым восточным именем Бибисара. Со временем в ее имени эта ласковая, нежная приставка «Биби» исчезла. И появилось популярное в татарском музыкальном мире имя – Сара Садыкова.

В 1928 году Сара Садыкова окончила Московскую консерваторию по классу сольного пения. А в 1934 году, уже повторно, вместе с другими молодыми певцами, музыкантами, композиторами Татарстана, она оказывается в классах консерватории уже как студентка Татарской Оперной Студии при ней.

Сара Садыкова уже тогда была знаменитой артисткой, которая объехала с гастрольями всю страну, пела и в Большом театре, и по Всесоюзному радио,

и в народе ее прозвали «татарский соловей». В 1939 году Сары Садыковой присвоили звание заслуженной артистки ТАССР. Долгие годы её заслуги перед татарским народом оставались незамечанными. И лишь в 1977 году ее вспомнили и присвоили почетное звание народной артистки ТАССР. Но звание «татарский соловей», данное издавна самим народом, звучавшее романтично и гордо, пожалуй, милее и дороже...

Песни – ее самое большое богатство. Она была их отражением. Своими песнями вошла в жизнь молодежи, всегда была среди них. Многие ее песни посвящены молодежи, комсомолу, его делам, его патриотизму. Было время, её называли «татарской Пахмутовой». Сара Садыкова была маленькой женщиной с большим сердцем.

Жизнь Сары Садыковой – чистая, полноводная, шумливая и бурлящая река. Она оставила после себя и как художник, и как личность неизгладимый след. В 2006 году исполнилось 100 лет со дня рождения Сары Садыковой.

Многие песни Сары Садыковой стали подлинно народными.

В зале Висагинского центра национальных культур, где проводилось мероприятие, можно было посмотреть книги, посвященные жизни и творческой деятельности композитора, стенды с её фотографиями и фотографиями её близких.

Песенное творчество композитора хорошо известно старшему поколению татар, живущих в Висагинасе. Пик творческой деятельности, славы любимого композитора пришёлся на годы их молодости. А её песни они поют уже с детства. Поэтому рассказы ведущих Клары Дурхисановой и Зиля Каримовой вех биографии любимицы татарского народа чередовались с исполнением совместно со зрителями её популярных в народе песен. Никого не оставило равнодушным прослушивание записей песни «Айлы кич» в исполнении самого «татарского соловья», и её воспоминания о первом татарском профессиональном композиторе Салихе Сайдашеве.

Отрадно, что в подготовке мероприятия, наравне со взрослыми принимали участие учащиеся татарского класса воскресной школы. Готовясь к вечеру, они с большим интересом знакомились с песенным наследием композитора, для исполнения на вечере выбирали её произведения. В исполнении детей на вечере прозвучали известные песни Сары Садыковой «Акбуз ат» и «Эйтергэ микэн, зйтмэскэ микэн».

Вечер закончился, но песни любимого композитора остались в душах зрителей.

Lietai fotojai

Muzułmański kongres w Białymstoku

Musa CZACHOROWSKI

Od 27 do 29 kwietnia br. obradował w Białymstoku XVI Wszechpolski Kongres Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Polskiej, najstarszej i najliczniejszej organizacji reprezentującej społeczność muzułmańską w naszym kraju. MZR powstał bowiem już ponad 80 lat temu, a w swoich gminach – w Białymstoku, Bohonikach, Kruszynianach, Gdańsku, Warszawie, Bydgoszczy i Poznaniu – skupia około pięciu tysięcy członków, przede wszystkim pochodzenia tatarskiego. Przewodniczącym Najwyższego Kolegium i muftim MZR jest Tomasz Miśkiewicz, powołany na te stanowisko wiosną 2004 roku.

Podstawowym celem kongresu było przedstawienie przez delegatów sytuacji w poszczególnych gminach wyznaniowych i jej analiza w kontekście działań całego związku, zapoznanie się ze sprawozdaniem władz MZR oraz wybór muftiego i członków Najwyższego Kolegium. Pierwszy dzień obrad otworzył mufti Tomasz Miśkiewicz, który powitał serdecznie wszyst-

kich przybyłych. W imieniu wojewody podlaskiego głos zabrała Ewa Wojewódka, dyrektorka Podlaskiego Urzędu Wojewódzkiego, zaś arcybiskupa podlaskiego reprezentował ksiądz prałat Zygmunt Lewicki. Modlitwę w intencji zebranych i udanego kongresu odmówił imam Stefan Jasiński. W wypowiedziach, które później nastąpiły, podkreślano konieczność sprostanienia wymogom czasu i dbałości o muzułmańską społeczność. Niezbędna jest nowa ustawa, regulująca stosunki między państwem a Muzułmańskim Związkiem Religijnym; należy stworzyć program, umożliwiający mądre łączenie wielowiekowej tradycji polskich wyznawców islamu z wezwaniami teraźniejszości. Następnie uczestniczono we wspólnej piątkowej modlitwie, po obiedzie zaś odbyły się wykłady: m.in. dr Paweł Borecki mówił o statusie muzułmanów we współczesnej Polsce.

28 kwietnia, drugiego dnia kongresu, wybrano przewodniczącego obrad w osobie byłego wieloletniego przewodniczącego Najwyższego Kolegium MZR Jana Sobolewskiego. Obowiązki

Imam Stefan Jasiński z muftim Tomaszem Miśkiewiczem

wiceprzewodniczącego sprawował Stefan Korycki, także były przewodniczący NK MZR. Mirosława Korycka, przewodnicząca Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Bohonikach, kierowała komisją skrutacyjną. Robert Ziemiński przewodził komisji uchwał i wniosków, natomiast nad zapisaniem przebiegu obrad kongresu czuwała sekretarz Róża Bohdanowicz oraz protokolanci w osobach Dariusza Szahidewicza i Macieja Jabłońskiego. Powołano również komisję statutową w składzie: Stefan Jasiński, Adam Popławski i Dawid Gembicki, pod kierownictwem Selima Chazbijewicza.

Mufti Tomasz Miśkiewicz, relacjonując działania swoje oraz Najwyższego Kolegium, mówił m.in. o spotkaniach z przedstawicielami administracji rządowej w sprawie utworzenia Imamatu Polowego Wojska Polskiego, o kontaktach międzynarodowych (m.in. z Arabią Saudyjską, Turcją i Katarą),

Obraduje Wszechpolski Kongres Muzułmańskiego Związku Religijnego Rzeczypospolitej Polskiej

(Przeniesiono na str. 12)

Muzułmański kongres w Białymstoku

(Przeniesiono ze str. 11)

służących prezentowaniu polskiej społeczności muzulmańskiej, a także o pracy na rzecz MZR i jego członków (obozy i zimowiska dla dzieci, zjazdy młodzieży muzulmańskiej krajów nadbałtyckich etc.). Jak stwierdził mufti, sprawą nader ważną dla prawidłowego rozwoju naszej społeczności, jest nawiązanie udanego kontaktu z młodzieżą i przysposobienie jej do aktywnego uczestnictwa w życiu MZR, zaś w stosownym czasie również do przejęcia najważniejszych obowiązków w gminach oraz kierownictwie związku. Stąd też powołanie w łonie MZR Młodzieżowego Stowarzyszenia „Dernek”, którego członkowie uzyskali prawo uczestnictwa w obradach.

Informacje o działalności poszczególnych gmin MZR, które przekazywali Halina Szahidewicz, Adam Popławski, Mirosława Korycka, Tamara Szabanowicz, Grzegorz Bohdanowicz i Sławomir Chazbijewicz, ukazały codzienne starania o zachowanie tożsamości religijnej i wielowiekowej

“Problemem jest wciąż pozyskiwanie funduszy na remonty i budowę obiektów religijnych oraz zapewnienie posługi imamów dla współwyznawców na terenie całego kraju...”

tradycji w coraz bardziej płynnej rzeczywistości. Z wielu wypowiedzi przebijają troska o stan polskich zabytków muzulmańsko-tatarskich, m.in. meczetów w Bohonikach i Kruszynianach oraz tamtejszych mizarów. Te dwie historyczne gminy, położone z dala od centrum kraju, a będące niejako wizytówką islamu i tatarszczyzny w Polsce, zasługują na szczególną uwagę. Oczywiście, nie oznacza to tracenia z oczu sytuacji innych ośrodków. Sukces gwarantuje jedynie mądre współdziałanie, świadomość, że razem i w zgodzie zawsze osiągnie się więcej. Problemem jest wciąż pozyskiwanie funduszy na remonty i budowę obiektów religijnych

oraz zapewnienie posługi imamów dla współwyznawców na terenie całego kraju, co wiąże się z ich finansowaniem. Nie można zapominać o fakcie, że Muzułmański Związek Religijny, skupiający polskich wyznawców islamu, musi opowiadać się w zdecydowany sposób wobec tego, co dzieje się w kraju i na świecie: w przeciwnym bowiem

Przemawia Prezes Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej prof. dr. hab. S. Chazbijewicz

razie stanie się marginalną, pozbawioną jakiegokolwiek znaczenia organizacją, niezdolną nawet do reprezentowania interesów swoich członków.

Wiele osób, m.in. Bronisław Talkowski, przewodniczący Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Kruszynianach czy Selim Chazbijewicz, delegat z Gdańska, zarazem prezes Rady Centralnej Związku Tatarów RP, wypowiadało się na temat poprawy skutecznego kierowania związkiem. Zastanawiano się, czy korzystne jest dalsze łączenie stanowiska muftiego z obowiązkami przewodniczącego Najwyższego Kolegium. Mówiono o współpracy z innymi organizacjami muzulmańskimi w Polsce, o dokonaniu dokładnego rozliczenia okresu od ostatniego kongresu oraz konieczności wprowadzenia zmian statutowych, które w istotny sposób usprawnią pracę MZR. Z zaangażowaniem delegatów spowodowało, że tego dnia obrady przeciągnęły się do późnych godzin wieczornych. Mimo formalnego zakończenia, dyskusja trwała jednak jeszcze długo w hotelowych pokojach.

Trzeciego dnia okazało się, że powaga rozpatrywanych spraw nie pozwala na zamknięcie kongresu. Nie przegłosowano zmian do statutu, nie wybrano również muftiego, przewodniczącego i członków Najwyższego Kolegium. Postanowiono zawiesić obrady do 26 maja br., kiedy to ponownie w Białymstoku odbędzie się 2 sesja XVI Wszepolskiego Kongresu MZR.

Wspólna modlitwa

Premier Gediminas Kirkilas odwiedził Dom Wspólnot Narodowych w Wilnie

16 stycznia 2007 r. premier Gediminas Kirkilas spotkał się w wileńskim Domu Wspólnot Narodowych z członkami Rady Wspólnot Narodowych. G. Kirkilas zwiedził pomieszczenia Domu, które bardzo zmieniły się po remoncie, i zapoznał się z działalnością rozlokowanych tu organizacji mniejszości narodowych. Dyrektor generalny Departamentu Mniejszości Narodowych i Emigracji Antanas Petrauskas opowiedział o planach rozbudowy tego urzędu, co wpłynie na zwiększenie efektywności jego działania.

Podczas spotkania, członkowie Rady Wspólnot przedstawili premierowi aktualne problemy swych związków narodowościowych. Jedną z nich, dawno już przygotowaną, jednak

wciąż jeszcze niezatwierdzoną przez rząd, jest Strategia Polityki Etnicznej. Mniejszości narodowe chciałyby mieć swych przedstawicieli w Komisji Etyki Dziennikarzy i Wydawców oraz Radzie Radia i Telewizji. Wspólnoty nie mogą zrozumieć, dlaczego w sprawach emigracji utrzymywane jest kryterium etniczne, skoro wśród emigrantów z Litwy są ludzie nie tylko narodowości litewskiej. Chciałyby również przystąpić do rozwiązania kilku kwestii: budowy tatarskiego meczetu w Wilnie, Centrum Kultury we wsi Niemież w rejonie wileńskim, uporządkowania kompleksu pamiątkowego w Ponarach, rozstrzygnięcia problemu zwrotu majątków, a także zwrócenia większej uwagi na integrację Romów.

Członkowie Rady Wspólnot Narodowych stwierdzili, iż niewystarczająco korzysta się z potencjału mniejszości narodowych w sławieniu Litwy za granicą.

Premier G. Kirkilas zapewnił przedstawicieli wspólnot narodowych o tym, że rząd i podporządkowane mu instytucje będą szukały sposobów rozwiązania wspomnianych problemów. Zwiększają się możliwości poprawy warunków materialnych w działaniach wspólnot narodowych. G. Kirkilas podkreślił, że panujące w społeczeństwie przyjazne stosunki międzynarodowościowe i tolerancja są wielką wartością naszego państwa.

Informacja: „LT”
(Tłum. Tania Czachorowska)

WYSTAWA W KOWNIE

Galim SITDYKOW

22 marca 2007 r. w Kownie na Litwie, w Muzeum Wojskowym imienia Witolda Wielkiego nastąpiło uroczyste otwarcie wystawy pt. „Tatarzy litewscy – żołnierze”.

Wystawa taka zaprezentowana została na Litwie po raz pierwszy, a poświęcona jest 610. rocznicy osiedlenia Tatarów na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego. Ekspozycje zebrano z różnych litewskich muzeów m.in. z Wojskowego i Narodowego, z biblioteki Akademii Nauk Litwy i innych poważnych instytucji naukowych. Z tej okazji ukazał się bardzo starannie i elegancko opracowany prospekt-katalog, w którym przedstawiono i krótko opisano wszystkie wystawione ekspozycje.

Parodos atidarymo metu

W otwarciu wystawy uczestniczyli członkowie Sejmu i Rządu litewskiego, ambasador Turcji w Republice Litewskiej Oguz Ozge, nuncjusz papieski Peter Stefan Zurbruggen, radca Ambasady Federacji Rosyjskiej Aleksiej Makowiejewicz Klim, oficerowie Sił Zbrojnych Litwy, przedstawiciele kowieńskiej inteligencji, duchowieństwa katolickiego i muzułmańskiego oraz delegacje wspólnot tatarskich z całej Litwy.

Inicjatorem tego przedsięwzięcia było kierownictwo Muzeum Wojskowego i Związek Wspólnot Tatarów Litewskich pod przewodnictwem dra Adasa Jakubauskasa. Szczególnym zaangażowaniem w zbieranie materiałów na wystawę wyróżnił się zastępca dyrektora muzeum Arvydas Pociūnas, który dobrze zgłębił wkład tatarskiej konnicy w wojskową historię Litwy. Należy stwierdzić, iż litewscy Tatarzy mają swój znaczny udział w sztuce wojskowej Wielkiego Księstwa Litewskiego i Królestwa Polskiego, a także Europy. W XVIII w. od nazwiska Tatar, pułkownika Aleksandra Ułana, powstała nazwa rodzaju lekkiej kawalerii – ułanów – która rozpowszechniła się w zachodniej Europie, Rosji, a nawet w Ameryce Południowej. Tatarski szwadron wchodził w skład gwardii Napoleona. Pod koniec XIX i na początku XX wieku, wspólnota Tatarów litewsko-polskich wydała 25 generałów carskiej armii.

Otwarcie wystawy towarzyszył minikoncert solistów Kowieńskiego Państwowego Teatru Muzycznego: Rity Preikšaitė i Tomasa Ladygi. Wystąpił również zespół folklorystyczny „Nemunas” z Kowieńskiego Uniwersytetu Technicznego. Na zakończenie wszyscy przybyli raczyli się smacznymi tatarskimi potrawami.

Dwie audycje o wystawie przygotowała litewska telewizja, informowała o niej także państwowa rozgłośnia radiowa.

(tłum. Musa Czachorowski)

Księga Pamięci Chasienia Aleksandrowicza

20 kwietnia 2004 roku minęło 80 lat od dnia narodzin Ch. M. Aleksandrowicza, białoruskiego chemika, doktora nauk chemicznych, profesora (roczniki „Oświatowcy Białorusi” i „Nasz Kraj” za r. 2004).

Wszegmocny Stworzyciel umieścił człowieka w przygotowanym dla jego potrzeb roślinnym i zwierzęcym świecie, umożliwiającym mu zarówno utrzymywanie sił życiowych, jak i wymagającym sprawowania nad nim opieki. Bóg dał także człowiekowi zdolność nadania sensu swemu życiu i czyniąc to, obdarzył go taką unikalną wartością jak Pamięć. Pamięcią obdarzone są również rośliny i zwierzęta. Człowiek jednak włada zdolnością, która wyróżnia go od innych istot: jest mianowicie w stanie zachować pamięć historyczną. Jest przy tym zdolny nadać jej stosowną wartość, a następnie przekazać ją swym dzieciom.

Chasieniowi Mustafowiczowi Aleksandrowiczowi od urodzenia było przeznaczone stać się strażnikiem pamięci o swoim rodzie, o ludziach, z jakimi zetknęły go skomplikowane życiowe losy, o dziejach, które teraz określamy mianem historycznych. Jego wspomnienia drukowane w gazecie „Życie”, uderzają nas dokładnością, szczegółowością i obiektywizmem. Poziom tych publikacji wynika z faktu, że są dziełem naukowca, doktora nauk chemicznych, profesora. A jak wiadomo, chemia to nauka ścisła – wszystkie etapy pracy naukowej pozostawiają swój ślad na sposobie myślenia.

Istnieją wszelako wartości, które nie zawsze daje edukacja czy praca. To m. in. poziom kultury i duchowe bogactwo ludzkiej osobowości. One to nie pozwoliły Chasieniowi Mustafowiczowi na wyrzucenie dokumentów oraz foto-

grafii, co niestety z rozmaitych, czasem obiektywnych przyczyn, zdarzyło się w wielu rodzinach. Chasień Aleksandrowicz zachował, przechodząc niełatwy życiowy szlak, wysokie wartości moralne, zdrowy rozsądek, zdolność do pracy i wytrwałość. To osiągnięcia jego, a także tych, którzy mu w życiu towarzyszyli.

Chasień Aleksandrowicz był drugim z czterech synów (Adam, Chasień, Ismail, Jakub) Mustafy i Ajszy Aleksandrowiczów z Klecka. Do wybuchu II wojny światowej jego ojciec sprawował obowiązki imama tamtejszej wspólnoty. Jak wiadomo, była to posada gminna, żeby więc wyżywić rodzinę, ojciec zajmował się gospodarką rolną oraz ogrodnictwem. Dzieciom wyznaczył zaś szczytny cel – dobre wykształcenie. Wiele dokonali, aby go osiągnąć, jednak ich marzenia spełniły się. Wszyscy synowie otrzymali duchową edukację od mużulmańskich nauczycieli – chodźcych, imamów, ukończyli wyższe uczelnie.

Droga do wiedzy Chasienia Alek-

sandrowicza została przerwana przez wojnę, a wyzwolenie Klecka spod okupacji stało się początkiem jego służby wojskowej. Zmobilizowano go w roku 1944. Służył w 318 pułku artylerii przeciwzołgowej 1 Frontu Białoruskiego, wraz z którym uczestniczył w licznych operacjach bojowych. Nagrodzony został m. in. Orderem Wojny Ojczyźnianej II stopnia, medalem „Za odwagę” i „Za zdobycie Berlina”. W taki oto sposób osiemdziesięciolecie jego życia wiąże się ściśle z 60-leciem wyzwolenia Białorusi. Pamięć o wojnie i dzisiaj nie opuszcza Chasienia Mustafowicza.

Niesie on w swoim sercu także pamięć o ojcach, pochowanych na mizarze w Osmołowie. Każdego roku odwiedza z kimś rodzinny Kleck i osmołowski mizar.

Człowiek bez rodziny jest ułomny. By przedłużyć ród, musi on stworzyć własną rodzinę, obrać dla szczęścia i mocnego oparcia właściwą drogę życia. Obok Chasienia Mustafowicza jego przyjacielem i wsparciem była, jest i pozostanie zawsze jego żona Lilja Lazarowna. Oni spłodzili i wychowali wspólnie piękne i mądre dzieci, doczekali się wnuków.

Drogi i Szanowny Chasieniu Mustafowiczu!

Gratulujemy serdecznie tego pięknego jubileuszu. Życzymy Panu wiele zdrowia, rodzinnego szczęścia, wszelkiej pomyślności w tym oraz w przyszłym życiu!

Niech pokój, miłość i błogosławieństwo Najwyższego będą z Panem!

Muftiat Mużulmańskiego Związku Religijnego w Republice Białorusi
Białoruskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Tatarów „Zikr ul-Kitab”
Redakcja gazety „Życie” i biuletynu „Życie Tatarskie”

POROZUMIENIE O WSPÓŁPRACY

14 marca br. w Centrum Kultury Tatarów Polskich nastąpiło uroczyste podpisanie porozumienia w sprawie współpracy na płaszczyźnie kulturalnej, politycznej, handlowej i naukowej między Centrum Kultury Tatarów Polskich Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej a Centrum Kultury i Nauki Federacji Rosyjskiej, którym kieruje Aleksandr Dawydow.

Tego dnia podpisy na dokumencie złożyli: konsul generalny Federacji Rosyjskiej w Polsce Jurij Aleksiejew oraz dyrektor Centrum Kultury Tatarów Polskich Dżirdżis Szahuniewicz.

Życzymy serdecznie, aby to porozumienie zaowocowało pięknymi efektami dla dobra obu umawiających się stron.

Tatarski humor

Nasreddin-chodża wybrał się na bazar sprzedawać konia.

- Ile sobie liczysz? – zainteresował się kupujący.
- Sto tumanów – odpowiedział Nasreddin-chodża.
- Daję pięćdziesiąt...
- A drugą połowę konia to komu ja sprzedam?

* * *

Pewien młodzieniec zapytał imama:

- Co będzie, jeżeli ożenię się z Rosjanką?

Imam odrzekł mu:

- No, ciężko powiedzieć, ale barszcz to z pewnością będziesz trzy razy dziennie zajadał...

Tłum. Musa Czachorowski

Spotkanie z wyjątkowym zespołem

Galim SITDYKOW

Dobrą tradycją ostatniego okresu stało się zapraszanie na Litwę artystów z Tatarstanu, i to artystów „z wielkiej litery”, prawdziwych mistrzów w swoim fachu. Wszystko się zaczęło kilka lat temu, podczas pierwszego pobytu w Rydze na Sabantuju, zorganizowanym przez Łotewską Tataro-Baskirską Wspólnotę „Cziszma” („Źródło”). Jej przewodniczący Zufar Zajnullin zaprosił na te święto Ludową Artystkę Rosji i Tatarstanu, solistkę Tatarskiego Teatru Narodowego, Opery i Baletu im. M. Dżalila - Wenerę Ganijewą. Jej śpiew oczarował wszystkich. W czasie naszej z Adasem Jakubauskasem biesiady z Wenerą chanum ustaliliśmy, że już po raz trzeci gości ona w Rydze i nie odmówi przyjazdu na Litwę, jeśli ją tylko zaproszą. Bez problemu. Następný koncert Wenery chanum odbył się już na Litwie. Taki był początek nowych kontaktów kulturalnych Związku Wspólnot Tatarów Litwy z Tatarstanem.

W tym roku, w związku z 610-letnim osadnictwem tatarskiego na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego, współpraca z Tatarstanem stała się bardziej intensywna. 26 kwietnia br. w sali koncertowej Litewskiej Filharmonii Państwowej wystąpiła orkiestra muzyki tatarskiej Kazańskiego Konserwatorium Państwowego im. N. G. Żyganowa. Nieprzerwanie od wielu lat kieruje nią profesor Rinat Chalitow – znakomity profesjonalista, subtelny dyrygent, wyjątkowy w swym artyzmie i czarujący. W koncertach wzięła udział młoda, utalentowana wokalistka (sopran) Lilija Gubajdullina, która pokazała imponujące możliwości swojego głosu zarówno w utworach tatarskich jak i zachodnich.

W repertuarze zespołu jest ludowa muzyka kazańskich, krymskich, syberyjskich i astrachańskich Tatarów, współczesna muzyka tatarska, tradycyjna i współczesna muzyka muzulmańskiego Orientu, utwory rosyjskiej i zachodnioeuropejskiej klasyki oraz muzyka latynoamerykańska. Zyskał już sobie uznanie daleko za granicami Tatarstanu, w unikalny sposób łączący niepowtarzalny wschodni koloryt i kulturę europejską. Jego mistrzostwo zdążono docenić nie tylko w Rosji, ale i we Włoszech, Niemczech, Francji, Finlandii i Holandii.

W historii orkiestry, utworzonej w 1993 roku z inicjatywy rektora konserwatorium, zasłużonego działacza kulturalnego Rosji, Ludowego Artysty Tatarstanu, laureata Nagrody Państwowej, profesora Rubina Abdullina, jest wiele nagród i wyróżnień. Wymieńmy choć niektóre z nich: w 1995 roku otrzymała ona pierwszą nagrodę na Międzynarodowym Konkursie w Castelfidardo (Włochy), w 1997 – Grand

Prix na międzynarodowym Konkursie w Strasburgu (Francja), w 1999 roku – Grand Prix Fundacji Duchowego Odrodzenia „Ruchijat” (Tatarstan), w 2002 roku – Grant Prezydenta Federacji Rosyjskiej. Należy podkreślić, że prawie wszyscy muzycy orkiestry są studentami konserwatorium, dlatego też skład kolektywu zmienia się każdego roku. Miejsca absolwentów szkoły zajmują wyłonieni w konkursie najbardziej utalentowani studenci.

Koncert w wileńskiej filharmonii wspaniale prowadziła Janina Pranaitite. Orkiestra wykonała takie wybitne utwory jak taniec z muzycznego dramatu „Najemnik” S. Sajdaszewa, czy partię solową na skrzypcach, którą zaprezentował Lenar Ajkajew, wyróżniony dyplomem w Konkursie Wszechrosyjskim. Rustem Rachmatullin i Nail Sagdijew cudownie odegrali na harmoniach „Lewżyński taniec” G. Łukjanowa, a Diljara Waliullina – laureatka Konkursu Wszechrosyjskiego – zachwyciła ognistą partią solową z „Karawany” W. Nowikowa.

Wprawdzie występ składał się z dwóch części, jednak przeszły one jak jedno cudowne mgnienie. W imieniu kierownictwa artystycznego za wspaniałą koncert podziękował i wręczył dyplom i kwiaty generalny dyrektor Departamentu Mniejszości Narodowych i Emigracji Antanas Petrauskas, a w imieniu wspólnoty tatarskiej – przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litwy Adas Jakubauskas.

28 kwietnia orkiestra z Kazania ponownie wyszła na scenę w Pałacu Kultury i Sportu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Litwy. W tym znanym już nam budynku, koncert trwał półtorej godziny, w nieco skróconym programie, który przedstawił zasłużony

działacz kulturalny Rosji i Tatarstanu, kompozytor Mirsaid Jarullin. Wstęp był bezpłatny, a na koniec imprezy goszczono słynnym „szimtalapsem”. Pomiędzy koncertami dla artystów zorganizowano program kulturalny – wycieczki po starym Wilnie i Trokach, z odwiedzinami w starożytnym trockim zamku.

Na Litwę zespół przyjechał bezpośrednio z Mińska, gdzie wystąpił z koncertem, a z Wilna kazańscy muzycy wyruszyli do Rygi. Żał, że tak szybko opuścili nasz kraj. W Kownie i Kłajpedzie również znalazłoby się wielu amatorów muzyki, chętnych do zapoznania się z tak znamienitymi muzykami.

Nad organizacją tournée orkiestry kazańskiego konserwatorium ciężko pracowało wielu ludzi, pochłonęło to wiele środków zarówno materialnych jak i moralnych. Inicjatorem zaproszenia zespołu był Alij Aleksandrowicz, któremu pomagały Sigita Karpenkaitie i Emma Aleksandrowicz. Głównymi sponsorami wydarzenia były firmy: „Vilniaus energija”, MANfuLA, restauracja „Czingischanas”, którym partnerowali: Departament Mniejszości Narodowych i Emigracji, Samorząd miasta Wilna, Litewska Filharmonia Narodowa, Związek Wspólnot Tatarów Litwy, a wszystko to przy informacyjnej pomocy Telewizji Litewskiej, gazety „Lietuvos Rytas”, portalu lrytas.lt, gazety „Lietuvos Totoriai” i innych środków masowego przekazu.

Nasuwa się tylko jedna uwaga. Podczas koncertu w Pałacu Kultury i Sportu MSW kilku przedstawicieli naszej wspólnoty chodziło po korytarzach w poszukiwaniach poczęstunku. Na uwagę, dlaczego nie idą na występ, odpowiedzieli: „Nas to nie interesuje, przyjechaliśmy tylko na poczęstunek”. Wyrazili niezadowolony, że podano tylko „szimtalapis” i nic więcej do jedzenia nie będzie.

Na szczęście, takich ludzi, którzy interesują się tylko poczęstunkiem, jest wśród nas niewielu. I dlatego Związek Wspólnot Tatarów Litwy będzie w przyszłości zwracał należytą uwagę na te osoby, które uczestniczą w koncertach, żywo wyrażają aplauz utalentowanemu artyście, chłonąc ładunek twórczej energii i wychnienia od codziennych trudów i trosk.

(Tłum. Tania Czachorowska)

Potomkowie tatarskich murzów na polskich szlakach...

Wenera WAGIZOWA

Nigdy wcześniej nie byłam w Polsce. Kraj ten, będący sąsiadem Związku Radzieckiego, gdzie jeździł co drugi radziecki turysta, do dziś pozostawał dla mnie nieznaną ziemią. Nawet wówczas, gdy na mym koncie były już: Afryka, Azja i pół zachodniej Europy. Lecz tym razem, nie dotrzeć do Polski było już niemożliwe. Jak bowiem mogłabym oprzeć się urokowi Jerzego Szahuniewicza, wiceprezesa Związku Tatarów Rzeczypospolitej Polski, dyrektora Centrum Kultury Tatarów Polskich w Gdańsku?

Gdy pociąg, zaskrzypiawszy, zatrzymał się na peronie w Gdańsku, z daleka już widać było zwalistą postać „Pana Jerzego” – jak go nazywam. Z wyglądu bardziej przypomina polskiego szlachcica, niż Tatarą. No, takim on właśnie jest – dziedziczny polski Tatar, potomek starożytnego rodu murzów.

24 marca b.r. w Gdańsku odbyło się uroczyste otwarcie ośrodka wspólnoty tatarskiej i to właśnie wydarzenie przywiodło mnie do tego starożytnego polskiego miasta, liczącemu sobie już ponad 1000 lat.

Umiejętnie prowadząc samochód w drogowym tłoku, Jerzy prędko dotarł do dzielnicy Orunia, gdzie znajduje się Centrum Kultury Tatarów Polskich. Dookoła rozłożył się bardzo piękny XVI-wieczny park, w którym spacerowała niegdyś miejska elita. Obok znajduje się jeszcze jeden stary dwór: mieszkali w nim rodzice znanego filozofa i myśliciela Schopenhauera. Takie to znakomite sąsiedztwo!

W Centrum czekał na nas miły gość – Irek Arslanow, przedstawiciel miejscowej administracji Kazania, który także przyjechał do Gdańska specjalnie na te podniosłe wydarzenia. Niebawem pojawiło się kierownictwo tatarskiej wspólnoty – prezes Związku Tatarów Rzeczypospolitej Selim Chazbijewicz oraz aktywista z Gdańska Omar Asanowicz. W tym czasie, w kuchni już gotowały kobiety oraz młodzież.

Jerzy oprowadzał nas po budynku, opowiadał o tym, jak i czym żyje dzisiaj wspólnota polskich Tatarów, pokazał muzeum, w którym przechowywane są rzadkie eksponaty: szabla ze stali damasceńskiej, przedmioty codziennego użytku oraz akcesoria wojenne, ubrania, starodruki, ponad stuletnie fotografie, listy, modlitewne dywaniki – namazłyki, kitaby. Kiedy złożyłam Jerzemu w darze flagę Republiki Tatarstanu oraz wyszyty herb ze śnieżną panterą, był niewymownie uradowany. Flagę od razu umieszczono na fasadzie budynku, gdzie już się znajdowały flagi Polski, Gdańska i krymsko-tatarska.

Na drugim piętrze wszystko było gotowe do przyjęcia gości – zastawione stoły, zawieszony ekran – czekała na nas także niespodzianka, ale o tym trochę później. Ja z zaciekawieniem oglądałam pomieszczenia, zaglądałam we wszystkie kąty i zachwycałam się nieustającą energią naszych polskich współbraci: Jerzy opowiedział o tym, ile sił kosztowało otrzymanie pozwolenia na zdobycie tego domu dla potrzeb wspólnoty, jak odbywał się remont, jak udzielał im pomocy miejski

urząd spraw wewnętrznych, Związek Szlachty Polskiej oraz inni. Jasne, jeszcze nie wszystko zrobione do końca, ale to już drobnostki w porównaniu z tym, ile wielkiej pracy zostało wykonanej.

Niebawem pojawili się pierwsi goście: kierownik miejskiego wydziału spraw wewnętrznych, będący jednym z głównych sponsorów domu tatarskiego, przedstawiciele szlachty polskiej, dyrektor Rosyjskiego Domu Nauki i Kultury w Gdańsku, przedstawiciele wspólnoty tatarskiej z Białegostoku, inni goście... Za stołem przydykającym dumnie siedział potomek tatarskich murzów Jerzy Szahuniewicz, bardzo malowniczo wyglądający w tatarce oraz haftowanej kamizelce. Obok, uroczyście przemawiający Selim Chazbijewicz, na głowie którego pyszniła się futrzana czapka tatarskich dostojników. Selim efendi podziękował wszystkim, którzy pomagali przy przygotowaniach do otwarcia Centrum Kultury Tatarów Polskich, przedstawił gości oraz opowiedział o historii polskich Tatarów. Irek Arslanow przywiózł w darze herb Kazania, który będzie teraz upiększał jedną ze ścian gdańskiej siedziby (otwarto tu właśnie kawiarnię „Kazań” i Jerzy bardzo chciał, by znajdowało się tam coś przypominające o sławnym mieście), a także bogato ilustrowaną księgę, poświęconą tysiącleciu Kazania i wiele innych tatarskich suvenirów. Darem od Związku „Tatarlar Deutschland”, jak wspomniano wyżej, była flaga i herb Republiki Tatarstan, a także dysk kompaktowy z zapisami melodii tatarskich Ajdara Gajnullina, jednego z aktywistów naszego związku. Po części oficjalnej, przed gośćmi wystąpił kwartet wokalny z Kaliningradu. Cudowne dziewczęce głosy wznosiły melodie rosyjskich piosenek, ale my – Irek i ja – nie mogliśmy się już doczekać, by usłyszeć coś po tatarsku! Od razu po występie, kierowniczka zespołu podeszła do nas i w trakcie rozmowy okazało się, że nazywa się Idija Gajnullina. Z radością rozmawialiśmy po tatarsku, a potem zaśpiewaliśmy „Tugan tel”. Wszyscy wokół zamilkli i przysłuchiwali się – ta pieśń wprawia w drżenie serce każdego Tatarą, nawet nieznanego języka. Cudowna melodia przechodziła przez serce każdego z nas. Idija poprosiła, żeby przysłać jej tatarskie pieśni – następnym razem ma zamiar przyjechać z repertuarem tatarskim.

Wokół kręcili się reporterzy polskiej telewizji, pytali o nasze obyczaje i stroje narodowe – mieli okazję sfilmować

Omar Asanowicz, Jerzy Szahuniewicz, Wenera Wagizowa w kręgu przyjaciół

nas w narodowym obliczu. Wieczorem w Centrum rozdzwoniły się telefony od osób, chwalaących się, że widzieli reportaż w wiadomościach.

Po niewielkim przyjęciu pojawiła się wspomniana niespodzianka. Wszyscy rozsiedli się w sali, a na ekranie znalazły się pędzące konie, rozległ się dźwięk szabel. To Jerzy specjalnie przygotował pokaz dwóch filmów o polsko-litewskich Tatarach – „Polski szlak” i „Ja, potomek tatarskich murzów...”. Filmy obejrzano na jednym wdechu. Bez względu na to, że coraz więcej dowiadujemy się o naszych pobratymcach, których wiele, wiele lat temu los rzucił tu, w środek Europy. Jednak wiele z szczegółów ich codziennego życia pozostaje dla nas ciągle nieznanym.

Wiedzieliśmy z Irkiem, że nie mamy zbyt wiele czasu – musiałam odjechać wieczornym pociągiem, a on nocnym samolotem – a chciałoby się zobaczyć jeszcze co nieco w Gdańsku. Dlatego, długo nie zastanawiając się, poprosiliśmy o dowieszenie nas do meczetu. Niewielki meczet wyróżniał się swoją architekturą wśród miejskiej zabudowy; wysoki minaret z półksiężycem i obok, na granatowym niebie, sierp prawdziwego księżyca. Widok ten bardzo nas poruszył. Zaszliśmy do środka: skromne, prawie ascetyczne wnętrza. Na ścianach chałmaiły, drewniany minbar, ale w samym centrum dywan z wytkanym wyobrażeniem kazańskiego meczetu Kul-Szarif.

Na drugim piętrze, gdzie zazwyczaj modlą się kobiety, stoi stół i szkolna tablica na ścianie: tu odbywają się lekcje podstaw islamu i arabskiego. Solidna biblioteka. Jedno tylko smuci Tatarów Gdańska – że imam nie jest Tatarem. Czasem chciałoby się chodzić do duchownego, z którym nie tylko mogliby porozmawiać w rodzinnym języku, ale który znałby też ich narodową odmienność, mentalność. O tym marzą nie tylko w Gdańsku, ale i w Niemczech: chcielibyśmy mieć tatarskiego imama. A co jeszcze mnie przyjemnie zdziwiło u polskich współplemieńców – bardzo chcą uczyć się tatarskiego! Zasymilowali się kilkaset lat temu, od dawna mówią tylko po polsku, ich imiona i nazwiska brzmią na polski lub litewski sposób. Tendencje jednoczące w światowym ruchu tatarskim i tu odgrywają swoją rolę: Tatarzy we wspólnotach uczą się swojego języka, a polscy Tatarzy chcieliby go wskazać. Cześć im i chwała za to. I niech Najwyższy pomoże im na tej drodze. Mamy nadzieję, że za parę lat będziemy rozmawiać z Selimem efendim, Jerzym, Omarem, Aiszą Szabanowicz i innymi polskimi Tatarami w rodzimym języku.

Wieczorem tegoż dnia, po spacerze

Jerzy Szahuniewicz i prof. Selim Chazbijewicz

po mieście, między Związkiem Tatarów Rzeczypospolitej Polskiej a „Tatarlar Deutschland” podpisano Protokół Zamierzeń. Dokument ten jest kontynuacją współpracy między naszymi organizacjami, zawiązaną dzięki działaniom Światowego Kongresu Tatarów. Po jego podpisaniu „Tatarlar Deutschland” stał się de jure członkiem Europejskiej Federacji Tatarów – jako że de facto nastąpiło to już dawno i wiele z punktów uzgadniano podczas wymiany listów. W najbliższym

czasie planuje się podpisać Umowę o Współpracy i Wzajemnej Pomocy.

Ostatnimi czasami wraz z polskimi przyjaciółmi dyskutowaliśmy o sprawach naszych organizacji, a także postanowiliśmy uczcić wspólnie Sabantuj latem tego roku w Gdańsku – pierwszy na terytorium Polski. Aktywiści „Tatarlar Deutschland” obiecali przyjechać z programem – „wysadzić kulturowy desant”. Dziękujemy wam, Tatarzy z Polski!

(Tłum. Tania Czachorowska)

Zapraszamy na „Sabantuj”!

Szanowni Pobratymcy!

W malowniczym zakątku Litwy – na terenie dziecięcego obozu „Pasaka” (miasteczko Giruliai) – nad brzegiem Bałtyku, 9 czerwca 2007 roku odbędzie się III Międzynarodowe Nadbałtyckie Tatarsko-Baszkirskie Święto Narodowe „Sabantuj”, związane z 610. rocznicą osiedlenia się Tatarów na ziemiach Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Początek – godzina 12,00.

W święcie uczestniczyć będą delegacje Rosji, Niemiec, Polski, Białorusi oraz państw nadbałtyckich.

W programie „Sabantuja”:

12.00–12.30 – otwarcie święta,

12.30–14.00 – wspólny koncert uczestników święta,

14.00–16.00 – konkursy sportowe oraz gry narodowe,

16.00–18.00 – koncert artystów z Tatarstanu,

18.00–20.00 – tańce i pieśni.

Po zakończeniu święta, chętni mogą przenocować na terenie ośrodka „Žuvedra”. Koszt noclegu 25–30 litów (30–35 zł.).

Przejazd: z dworca autobusowego w Kłajpedzie w kierunku Giruliai. Od końcowej stacji Giruliai kursował będzie bezpłatny autobus z reklamą „Sabantuja”.

Serdecznie zapraszamy na „Sabantuj”!

Organizatorzy święta:

**Tatarska Wspólnota „Nur” w Kłajpedzie
Związek Wspólnot Tatarów Litwy**

Kontaktowe telefony:

Fliur Szaripow 00370 657 90366

Adas Jakubauskas 00370 682 72328

Tajemnicza odznaka

Musa CZACHOROWSKI

Tak się złożyło, że od bardzo wielu lat interesuje mnie wojskowa symbolika, szczególnie wszelkiego rodzaju odznaki oraz emblematy naramienne. W czasach PRL-u kolekcjonerzy zajmowali się przede wszystkim bogatą falerystyką okresu międzywojennego lub też odznakami i oznakami Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie. Sytuacja zaczęła się zmieniać od roku 1989. Przywrócono w jednostkach wojskowych m. in. odznaki pułkowe, a także na szeroką skalę wprowadzono oznaki rozpoznawcze, zwane popularnie naszywkami. Przyznam, że na tej fali sięgania do naszych dawnych orężnych tradycji, tak mi się niekiedy marzyło, że któryś pułk, albo i brygada, przyjmie szczytne miano nawiązujące do tatarskiej obecności w polskim wojsku. Jak by to przecież wspaniale brzmiało: 18 Podlaska Brygada Obrony Terytorialnej im. Jazdy Tatarskiej! W Białymstoku, oczywiście. Cóż, pomarzyć zawsze wolno...

Niestety, nazwy takiej żadna jednostka jednak nie posiada. Pozwolę sobie więc tylko przypomnieć, że w styczniu 1919 roku (zgodnie z rozkazem Sztabu Generalnego WP nr 41 z 25.01.1919 r.) – zatem 87 lat temu – rozpoczęto w Warszawie formowanie Oddziału Jazdy Tatarskiej w sile szwadronu. 19 maja 1919 r. dowodzący oddziałem płk Eugeniusz Ślaski, zwrócił się do Ministerstwa Spraw Wojskowych z prośbą o jego rozwinięcie do etatu pułku, co nastąpiło z 4 czerwca 1919 r. Początkowo nosił nazwę Pułku Jazdy Tatarskiej, a od 16 września 1919 r. Pułku Tatarskiego Ułanów imienia Achmatowicza, zwanego powszechnie właśnie Jazdą Tatarską. Służyli w nim zresztą nie tylko Tatarzy, ale też Azerowie, Dagestańczycy, Osetyńcy, Czeczeni i Polacy. Tatarami było dwóch spośród dowódców pułku: generał Aleksander Romanowicz i podpułkownik Zenon Kryczyński. W ciężkich walkach, m. in. nad Dniestrem w rejonie m. Pieczki (1–6 czerwca 1920 r.), pod Korostyszewem (14 czerwca 1920 r.), o Płock (18–19 sierpnia 1920 r.), jednostka poniosła znaczne straty. We wrześniu 1920 roku Jazda Tatarska została rozwiązana, zaś jej resztki wcielono do szwadronu zapasowego 13 Pułku Ułanów Wileńskich i 10 Pułku Strzelców Konnych.

Do tego zdjęcie odznaki

Już przed 2 wojną światową Veli Bek Jediger, oficer kontraktowy WP, napisał „Zarys historii wojennej Tatarskiego Pułku Ułanów imienia Mustafy Achmatowicza” (Warszawa 1933). W bliższych nam latach ukazała się m. in. publikacja Jacka Jaworskiego pt. „Jazda Tatarska II Rzeczypospolitej. Dzieje, barwa i broń” (Warszawa 1988), w Roczniku Tatarów Polskich (tom VI, Gdańsk 2000) Aleksander Smoliński zamieścił obszerny materiał pt. „Początki dziejów Pułku Tatarskiego Ułanów imienia Achmatowicza (styczeń –lipiec 1919 r.)”. Z najnowszych zaś prac wymienić można książkę tegoż Aleksandra Smolińskiego, zatytułowaną „Jazda Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 12 X 1918 r. do 25 IV 1920 r.” (Toruń 2000), choć w części dotyczącej Jazdy Tatarskiej powtarza on informacje z Rocznika. Ciekawe jednak, że wśród tylu interesujących danych, bardzo niewiele w gruncie rzeczy wiadomo o pułkowej odznace.

Jest ona wprawdzie opisana w książce Henryka Wieleckiego i Rudolfa Sieradzkiego, „Wojsko Polskie 1921–1939. Organizacja i odznaki kawalerii” (Warszawa 1992), cyt.: Odznaka pamiątkowa dla żołnierzy rozwiązanego pułku Jazdy Tatarskiej pojawiła się bez zatwierdzenia w Dz. Rozk. MSWojsk. Odznaka dla oficerów o wym. 63 x 29 mm pokryta jest emalią niebieską, ze złożonym półksiężycem i gwiazdą. Jej wykonawcą był Teodor Filipski w Wilnie, ul. Zamkowa 6. Znana jest również odznaka mniejsza (żołnierska?) o wym. 45 x 22 mm, bez emalii. Spotyka się

odznaki z emalią zieloną lub czarną. Odznaka pod względem kształtu i barwy nawiązuje (niebieska ze złotym) do patek noszonych na kołnierzach mundurów pułku jazdy tatarskiej. Kształt i barwa tych patek zostały określone w Dz. Rozk. MSWojsk. nr 27 z 1920 roku.

Opisywana odznaka musi być wielką rzadkością, gdyż w żadnej, znanej mi publikacji nie zaprezentowano jej oryginalnego wizerunku. W wymienionej powyżej książce zamieszczono rysunek, podobnie jak w miesięczniku „Nike”, będącym niegdyś dodatkiem do „Żołnierza Polskiego”, a następnie samodzielny pismem. Bodajże w połowie lat osiemdziesiątych ub. w. opisywano tam pułkowe insygnia. Dziwne, że w obu przypadkach odznakę pokazano do góry nogami. Przyznam, iż na kolekcjonerskich giełdach widziałem kilkakrotnie jej kopie: nieco topornie wykonane odlewy bez emalii oraz z emalią czarną, zieloną lub niebieską. Nigdy natomiast nie miałem w rękach oryginału.

Parę miesięcy temu mój przyjaciel, również kolekcjoner, znając moje zainteresowanie wszystkim, co w jakikolwiek sposób związane jest z Tatarami, sprezentował mi pewną odznakę, wprawiając mnie tym darem w stan permanentnej niepewności. Dlaczego? Bo nie wiem: prawdziwa to, czy fałszywa... Wprawdzie jej rysunek jest jasny: półksiężyc i gwiazda, a kształt wzorowany na kołnierzonej patce, jednak... Otóż, odznakę wykonano ze stalowej blachy, zaś wszystkie elementy, tj. obramowanie, półksiężyc, gwiazda, kropki, uzyskano metodą ręcznego, dość prymitywnego powiem nawet, wybicia. Na rewersie znajduje się przylutowany nagwintowany słupek. Nakrętki brak. Wielkość: 73 x 34 mm. Awers być może był pokryty farbą, całość nieco skorodowana, rewers bardziej.

Czyżby więc była to oryginalna produkcja któregoś z żołnierzy, bo przecież trudno sobie wyobrazić, aby pochodziła z zanej wileńskiej pracowni grawerskiej? Czy raczej „dzieło” jakiegoś handlarza lub zbieracza? Skłaniam się ku pierwszej możliwości, ale w jaki sposób zdobyć pewność? Przecież nie ma już wśród nas kawalerzystów z tamtych lat. Może jednak ktoś z czytających te słowa, będzie mógł pomóc mi w ustaleniu pochodzenia, a tym samym wiarygodności tej odznaki.

Generolas majoras Aleksandras Romanovičius

Straipsnių ciklas parengtas remiantis Jakovo Grišino ir Damiro Šarafutdinovo knyga „Ištikimi tėvynės sūnūs“, išleista Kazanėje 2001 metais.

Aleksandras Romanovičius gimė 1871 metų balandžio 1 d. Vilniaus gubernijoje, dvarininkų šeimoje, mokėsi Polocko kadetų korpusė. Jis tarnybą pradėjo eiliniu junkeriu Nikolajaus kavaleristų mokykloje 1890 metų rugpjūčio mėn. Baigęs mokslus 1 atskyriu, jaunas Aleksandras Romanovičius gavo dragūnų pulko leibgvardijos korneto laipsnį (1892 m.). Šiame pulke jis nuo 1895 iki 1898 metų vadovavo 6 eskadrono žvalgybai, per tą laiką tapo poručiku ir buvo apdovanotas keletu medalių. Tarp jų buvo apdovanojimas už darbą pirmajame visuotiniame gyventojų surašyme 1897 metais.

1899 m. Aleksandras Romanovičius dalyvavo stovykloje prie Vilmanstrando miesto Suomijos Didžiojoje Kunigaikštystėje bei ten pat laikinai ėjo stovyklos ginkluotės vedėjo pareigas. 1900 m. jis buvo įtrauktas į „arklių, skirtų karo reikmėms, Novgorodo gubernijoje surašymą“.

Pirmąjį XX a. dešimtmetį A. Romanovičius ėjo pulko kvartirmeisterio pareigas, laikinai vadovavo eskadronams (1-ajam, 3-ajam, 6-ajam, 4-ajam), dalyvavo 2-osios gvardijos kavalerijos diviziono karininkų lauko išvykose, ėjo pulko mokymo komandos viršininko pareigas, buvo pulko teismo narys. Tuo laikotarpiu jis tapo rotmistru (1909 m.), buvo apdovanotas trimis ordinais: šv. Stanislavo 3-iojo ir 2-ojo laipsnio, šv. Anos 3-iojo laipsnio.

Iki Pirmojo pasaulinio karo A. Romanovičius toliau ėjo pulko teismo nario pareigas, buvo karininkų tvarkomojo susirinkimo komiteto pirmininkas. 1912 metais jis susirgo ir du mėnesius gydėsi Kaukaze, Piatigorsko mieste. 1913 metais karininkų susirinkimas išrinko A. Romanovičių karininkų teismo nariu, jis apdovanojamas šv. Anos 2-ojo laipsnio ordinu ir gauna pulkininko laipsnį.

1914 m. A. Romanovičius tapo jaunesniu pulko štabo karininku, pulko teismo pirmininku, laikinai ėjo pulko ūkio dalies vado padėjėjo pareigas.

Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui jis siunčiamas į frontą, kur demonstruoja nepaprastą drąsą. Už tai apdovanojamas ordinais: šv. Vladimiro 2-ojo laipsnio su kardais ir kaspinu (1914 m. spalio), šv. Anos 4-ojo laipsnio su užrašu „Už narsą“ (1915 m. vasaris), kardais turimam šv. Anos 2-ojo laipsnio ordinui (1915 m. vasaris).

1915 metais A. Romanovičius išbraukė iš dragūnų pulko leibgvardijos ir paskyrė

Generolas Aleksandras Romanovičius

12-ojo Kališo pasienio raitininkų pulko vadu, taip pat apdovanojo kardais turimam šv. Stanislavo 2-ojo laipsnio ordinui ir bronziniu medaliu už puikią visuotinę mobilizaciją 1914 metais.

1916 metais jis gavo dar vieną šv. Vladimiro 3-ojo laipsnio ordiną. Tais pačiais metais, naktį iš lapkričio 15 į 16, prieš atakos prie Zalesjės kaimo Minsko gubernijoje metu jis buvo apnuodytas dujomis.

1917 metais gegužės 20 d. A. Romanovičius perkeliamas tarnauti Suomijos pasienio jungtinės diviziono 2-osios brigados vadu. Po 4 mėnesių jis paaugstinamas ir tampa generolu majoru. Kol nebuvo diviziono vado, Romanovičius laikinai ėjo jo pareigas, o spalį buvo patvirtintas diviziono vado.

1918 m. sausio mėn. 29 d. pagal Liaudies karo reikalų komisariato įsakymą A. Romanovičius atleidžiamas į atsargą. Akivaizdu, kad jis buvo atleistas vėliau, nes pagal 1918 metų kovo 6 dienos įsakymą 42 armijos korpusui A. Romanovičius paleidžiamas 2 mėnesiams atostogų dėl ligos.

Kitą dieną jis gauna atestatą:

„Šio rašto pateikėjui Suomijos pasienio jungtinės diviziono vadui A. Romanovičiui skiriamas išlaikymas pagal einamas pareigas, - šeši šimtai rublių iki š. m. balandžio 1 dienos, o demobilizacijos atveju pagal 42 armijos korpuso likvidacinės komisijos įsakymą tokio pat dydžio pašalpa, kas pasirašyta ir patvirtinta valstybiniu antspaudu. Suomijos pasienio jungtinės diviziono vadas (parašas), vyresnysis adjutantas (parašas), 1918 m. kovo 7 d., Vyborgo miestas, Nr. 924...“

Besigydydamas 1918 m. balandžio 4

Eugenija (Žana) Bazarevska-Romanovič

d. A. Romanovičius Vyriausiajam štabui pateikė prašymą, kuriame dėl demobilizacijos iš kariuomenės ir sveikatos būklės prašė priskaičiuoti jam priklausančią pensiją su emeritūra iš Peterhofo izdo. Rašte jis taip pat pranešė, kad nuo 1918 sausio 1 d. gauna „išlaikymą pagal naują skaičiavimą – 600 rublių per mėnesį“.

Prie prašymo buvo pridėtas tarnybos lapas, kurį išdavė 42-ojo armijos korpuso štabas, bei liudijimas apie ligą iš Peterhofo karinės ligoninės. Prašymo pabaigoje nurodoma jo gyvenamoji vieta: Peterhofas, dragūnų pulko kazarmai, 17 butas.

1918 metų balandžio 22 dieną A. Romanovičiui paskiriama 450 rublių 17 kapeikų pensija iš karinės emeritinės kasos.

Vyriausiasis štabas, gavęs generolo A. Romanovičiaus prašymą, balandžio 8 d. išsiuntė paklausimą į Maskvos apskrities karinę-sanitarinę valdybą dėl jo sveikatos būklės. Tačiau atsakymas pasimetė. Tuomet pakartotiniame paklausime, kuris buvo išsiųstas spalio 29 dieną, buvo prašoma „pagreitinti atsakymą ir pateikti išvadas dėl buvusio generolo majoro Romanovičiaus teisės į pensiją...“.

1918 m. lapkričio 11 d. sanitarinė valdyba pateikė atsakymą: „Išvada dėl buvusio generolo majoro Romanovičiaus teisės į pensiją persiūsta į Vyriausiąjį štabą š. m. birželio 18 d.“. Šis įrašas fiksuotas lapkričio 20 d. Greičiausiai sumaištyje, kilusioje dėl intervencijos ir Pilietinio karo, dokumentas buvo pamestas. Tačiau po savaitės A. Romanovičius gavo raštą, kuriame pranešama, kad jam paskirta pensija iš Valstybės izdo – 2292 rubliai 60 kapeikų per metus ir „šios pensijos mokė-

(Nukelta į 24 psl.)

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(*Tėsinys, pradžia „LT“ Nr. 11–12 (99–100), Nr. 1–2 (101–102)*)

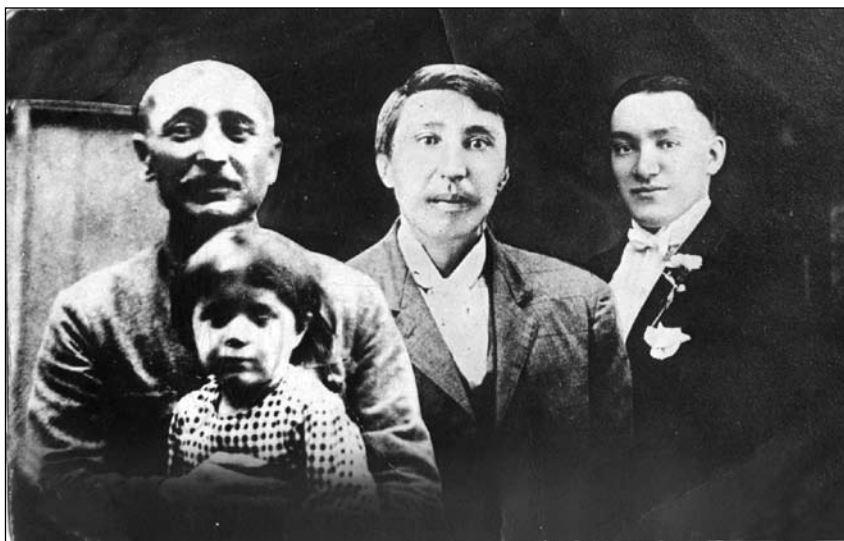
Sunkiau buvo platinti pašto ženklus. Laiškų žmonės rašydavo mažai. Teko pagudrauti. Pirkdamas urmu prekes, dalį sumos už pirkinius urmininkams mokėdavau pašto ženklais. Taip aš pasiekiau, kad Raižiuose būtų atidaryta III eilės pašto agentūra.

Į pašto agento pareigas, be manęs, atsirado dar vienas kandidatas – mulos sūnus Borisas Chaleckas. Tik Stepo Makulavičiaus dėka agentu patvirtino mane. Taip aš 1934 metų balandžio mėnesį tapau triskart vedėju. Mano gyvenamosiose patalpose, padarius kambario kampe pertvarą, atsirado trečia kaimo įstaiga su užrašu „Pašto agentūra“.

Po kelių mėnesių, kai Raižiuose atsirado telefonas, mano vadovaujamai agentūrai buvo suteiktas antros eilės pašto agentūros vardas su 40 litų atlyginimu mėnesiui. Svajojau ir apie tai, kad mano agentūroje pastatys komutatorių, jeigu kas nors į namus įsives telefoną.

Vietoj mokytojo Baltrušaičio į Raižių pradinę mokyklą iš Varėnos rajono Žilėnėlių mokyklos atvyko mokytoja Avietaitė. Netrukus mokyklą perorganizavo į dviejų komplektų mokyklą. Antrasis komplektas buvo Silgionių kaime. Atvyko antras mokytojas Grinkus iš Krekenavos (Panevėžio apskritis). Jis netrukus vedė Avietaitę.

Abu jie pradėjo organizuoti jaunimą. Pirmiausia buvo organizuotas Vilniaus vadavimo sąjungos skyrius. Šios sąjungos Raižių skyriaus pirmininku buvau išrinktas aš. Šio skyriaus bazėje buvo vystoma meno saviveikla. Iki to laiko totorių jaunimas turėjo vienintelį pasi-

1930 m. Neoficialus Jokūbo globėjas Stepas Makulavičius, jo draugas Simas Bazaravičius ir brolis Jonas Makulavičius Amerikoje

linksminimo būdą – vakarėlį, arba „balių“. Beje, į tuos balius rinkdavosi tik žemdirbiai, o amatininkai-kailiadirbiai, kurių tarp totorių buvo daug, linksminosi atskirai.

Buvo išrenkamas balius vadovas, kuris rūpinosi muzikantų pasamdymu, gėrimų atvežimu, mokesčio už muziką bei gėrimus surinkimu. Mokestis buvo imamas tik iš vaikinių. Merginų vienu į balių neleisdavo. Su jomis ateidavo motinos, pagyvenusios tetos arba ištekėjusios sėsys. Ateidavo ir tėvai.

Vienas šokis būdavo skiriamas merginų motinoms – būsimoms uošvėms. Jos būdavo vaišinamos gėrimu, o vėliau kiekvienas vaikas pasirinkdavo „uošvė“ ir vesdavo šokti. Kiti atnešdavo kėdę ir pasodinę tą uošvę ant jos, pakilodavo. Ir taip iš eilės kiekvieną moterį. Už pašokdinimą ir pakylėjimą jos sumesdavo litus – viena mažiau, kita daugiau. Bet

to užtekdavo suruošti vaišes. Už stalų susėsdavo „uošvės“ ir „žentai“. Tik merginoms ten negalima buvo eiti.

Šokdavo tada daugiausia polkas ir valsus, kartais krakoviaką, sukutinį, kadričius. Senesnieji kartais pamokydavo šokti jau pamirštą polonezą. Kai į svečius atvažiuodavo Kauno jaunimas, jis pašokdavo fokstrofą. Šokiai dažnai būdavo su rateliais. Ratelio viduje mergina išmesdavo į viršų nosinę, o apspitę ją vaikinai gaudė tą nosinę. Kas pagaudavo, šokdavo su ta mergina. Žinoma, mergina mesdavo nosinę į tą pusę, kur būdavo jai patrauklus vaikinai. Pertraukų metu būdavo žaidžiami žaidimai: gaudynės užrištomis akimis, monetos dalijimas su fantais.

Norėdami pajavairinti tuos balius, mokytojai Grinkai būrė jaunimą į dramos ratelį. Mokytojas Grinkus buvo ir pjesių autorius, ir režisierius, ir artistas. Jo žmona – grimuotoja ir artistė. Į repeticijas ateidavo mokytojai Mažeikai iš Vaisodžių kaimo, o mūsų „artistų“, būrys pėsčiuodavo į Vaisodžius. Ir taip iš eilės. Pasikviesdavome svečių iš Punios ir kitų kaimų. Su vaidinimu nuvažiuovome į Pavarėnio kaimą Pivašiūnų parapijoje.

Buvo rengiamos ir gegužinės. Viena išpūdinga gegužinė buvo surengta miškelyje prie dabar išdžiūvusio ežerėlio „Biala voda“. Buvo daug svečių iš apylinkės, vaidinimas, grojo iš Alytaus pakviestas ulonų pulko orkestras.

1930 metais buvo minima Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Vytauto 500 metų mirties sukaktis. Ji buvo minima raitelių paradu ir arklių sporto varžybomis. Butrimonių policijos nuovados viršininko

1930 m. totorių šimtinė Alytuje

iniciatyva buvo sudaryta atskira totorių raitelių šimtinė, dalyvavusi parade Butrimonyse ir Alytuje. Lietuvoje tuo metu kariuomenės buvo nedaug: 9 pėstininkų pulkai, du kavalerijos – ulonų ir husarų – pulkai ir vienas artilerijos pulkas. Vėliau atsirado dragūnų pulkas. Jame tarnavo savanoriai tik 6 mėnesius, o po to su arkliu ir karine uniforma buvo paleidžiami namo. Valdišką arklių dragūnai turėdavo išlaikyti savo ūkiuose. Bet kuriuo metu jie galėjo būti pašaukti ir turėjo atvykti į pulką su arkliu ir apranga. Iš Raižių apylinkės dragūnų pulke tarnavo tik du vaikinai – iš Valiūnų kaimo Stasys Baranauskas ir totorius Simas Chaleckas iš Adamonių. O apskritai, totoriai, kaip gimusieji raiteliai, buvo imami į kavaleriją. Taip ulonų pulke tarnavo beveik visi Žadiškių kaimo Jakubauskai – Tomas, Romas, Albertas, Adomas Makulavičius iš Trakininkų, Aleksandras Selimavičius iš Raižių, husarų pulke – Jonas Gembickas iš Merkinės.

Taigi totorių šimtinės vadu buvo paskirtas buvęs ulonas Tomas Jakubauskas, apsiginklavęs senovės totorių pavyzdžio mediniu kardu. Totorių šimtinė išvyko į Alytų šventės išvakarėse. Apsinakvojome ulonų kareivinėse, kur pašėrė mūsų arklius ir pavaišino vakariene raitelius. Šventėje buvo organizuotos ir arklių lenktynės. Joms kruopščiai ruošėsi raižiškis Stepas Makulavičius, laimėjęs prizinę vietą arklių lenktynėse su kliūtimi. Nors aš tada arklio neturėjau, bet pasinaudojau svainio Motiejaus Makavecko antruoju arkliu ir dalyvavau toje šimtinėje.

Vėliau Raižių totorių šimtinė dalyvavo ir minint Lietuvos prezidento Antano Smetonos 60-ąsias gimimo metines Alytuje. Šventėje dalyvavo ir apskrities saviveikliniai chorai. Tai buvo pirmoji dainų šventė Alytaus apskrityje ir, be rods, visoje Lietuvoje.

Už dalyvavimą išskilmėse mūsų šimtinėi buvo įteikta dovana – Antano Smetonos portretas, o šimtinės nariams – padėkos laišukai.

1934 metais teko dalyvauti Jūrų šventėje Klaipėdoje. Iš Alytaus išvyko visas prekinis traukinys ekskursantų. Raižiškių buvo trys – Stepas Chaleckas, Borisas Chaleckas ir aš. Apsinakvojome užmiesčio dvare, svirno antrajame aukšte, pametę vietoj patalynės šiaudų. Svarbiausias kelionės tikslas buvo pamatyti jūrą ir pasimaudyti joje. Patekti į Smeltės plažą buvo nelengva. Klaipėdoje tada gyveno 40 000 gyventojų, o į šventę suvažiavo dar apie 100 000 ekskursantų.

1930 m. pasitinkant A. Smetoną Butrimonyse.

Stebino judėjimas miesto gatvėse – begalė dviratinių. Gatvės maišatyje jie lengvai laviruodavo, neužkliudydavo nei mašinų, nei pėsčiųjų.

Keltas, vežęs žmones per Kuršių įlanką, iš karto paimdavo po 1000 keleivių, bet visų pervežti nespėdavo. Prisišvarčiuoja keltas prie krantinės, prie trapo sustoja grandinė policininkų ir praleidžia žmones į keltą. Bet užpakaly policininkų – didžiulė žmonių minia, kuri spaudžia policininkų grandinę, stengdamasi ją nutraukti ir patekti į keltą. Klaipėdiečiai policininkai kantriai reikalauja:

- Paliauk, paliauk.

Bet minia juos spaudžia. Netekęs kantrybės policininkas atsigręžia ir gumine lazda tvoja besiveržiantiems per sprandus, per rankas, kur papuola, padėdamas smūgius jau grynų lietuvišku epitetu:

- Rrū-pu-žė.

Man ir Borisui Chaleckui pavyko prasibrauti į keltą tik gudrumu. Susitikome netyčia su „Mūsų Vilniaus“ žurnalo redaktoriumi Vincu Uždaviniu nuo Pirčiupių – keliautoju po Europą ir Šiaurės Afriką, išleidusiu dvi knygas tų kelionių aprašymų. Besikalbėdami su Uždaviniu, mes perlipome per grandines ir atsistojome kampe prie betoninės atramos. Pasidairęs Uždaviny peršoko per atramą prieš policininkų grandinę, o po jo – ir mes. Taip atsidūrėme laivo denyje.

Tais laikais kaimo vaikinai nešiojo tik ilgas apatines kelnes. Paplūdimyje buvo nusirengimo būdelės su paviljonais, kur galima buvo išsinuomoti maudymosi kostiumą. Apvaikščiojome kelis paviljonus, prašydami išnuomoti kostiumą. Visur išgirdome:

- Nėra...

Kame dalykas? Aha, juk mes kalbame lietuviškai. Pabandėme prašyti lenkiškai (vokiškai nemokėjome). Senis savininkas pažvelgė į mus, paklausė greta stovinčio sūnaus, kokia kalba mes šnekame, ir už litą atkišo man maudymosi kostiumą. Išsimaudėme jūroje, pasigrožėjome Baltijos bangomis. Tik dvi mūsų pakeleivės merginos iš Punios nedrįso maudytis, o tik pašlapino kojas sūriu vandeniu.

Paskutinę šventės dieną buvo organizuotos plaukimo rungtynės. Jas stebėti savo jachta atvyko prezidentas Antanas Smetona su žmona Sofija. Klaipėdoje buvo vartojamos lygiomis teisėmis abi kalbos – lietuvių ir vokiečių. Tad ir sporto rungtynių eiga buvo komentuojuama abiem kalbomis. Tačiau ilgainiui girdėjome komentarus tik vokiečių kalba, nors čia pat buvo Lietuvos prezidentas. Tik kai minia pradėjo užti „Lietuviškai, lietuviškai!“, komentatorius iki pabaigos kalbėjo tik lietuviškai.

Dar būdamas karo pabėgėlis Rusijoje, aš, šešiametis vaikas, „mylėjau“ mūsų buto šeimininko tokio pat amžiaus ar jaunesnę dukrelę Alią. Vėliau aš buvau drovus. Bijojau savo bendraamžių mergaičių. Ir tik jų vedamas išmokau šokti (turėdamas apie 18 metų). Bet kai išmokau šokti, buvau pirmas šokėjas, anekdotų pasakotojas, įvairių dainų ir dainuškų atlikėjas. Merginos visada būriavosi apie mane. Bene pirmoji meilė užsimezgė su Maryte Jablonskaite, turtingų tėvų, turinčių 30 ha žemės, dukra. Tai buvo tvirta, energinga mergina. Būdavo, ruošia daržoves vežti į Kauno turgų, tai ji didesnius maišus sumesdavo į vežimą nei jos broliai. Dažnai vakarais eidavau

(Nukelta į 22-ą psl.)

JOKŪBO DZIENAJEVIČIAUS DIENORAŠTIS

(Atkelta iš 21 psl.)

pas ją, nors nemalonu būdavo eiti porą kilometrų pro trejas kapines, kuriose, pasak žmonių, rodydavosi vaiduokliai. Visada pasiimdavau lazda, nes pas Jablonskus būdavo apie penkis palaidus šunis. Pasitikdavo jie mane tolokai nuo namų, šiaurus sodybos sodo, apipuldavo lodami. Įžengdavau į Jablonskų namus, o Jablonskienė sakydavo:

- Supratom, jog Kuba ateina...

Senieji Jablonskai nežiūrėjo kreivai į mano vizitus ir į draugystę su jų dukra. Gal todėl, kad pats Jablonskas buvo paėmęs į žmonas neturtingą mergaitę. Marytei Alytuje aš dažnai nupirkdavau menkniekių: tai odelolono figūriniame buteliuke – gulgės, meškos ir kt. pavidalu, tai kokią nors sege, tai gražią saldainių dėžutę. Ji man sakydavo:

- Jeigu tėvai mane išleis, už ko jie nori, tai turės man duoti 5000 litų pasogos, o jei aš tekėsiu, už ko aš norėsiu, tai užteks ir 4000 litų.

Bet šita meilė staiga nutrūko. Gal todėl, kad aš iš drovumo nebučiuodavau Marytės, nemyluodavau.

Atvyko į namus vasaros atostogų ke tvirtos klasės gimnazistas Jokūbo Chalecko, pravardžiuojamo „Cesiolka“, sūnus Jonas. Mudu su juo kartu apsilankydavome pas Jablonskus, o paskui žiūriu, Jonas eina pas Jablonskus vienas, aplenkdamas mane, nors eidavo pakeliui pro mano namą. Santykiai su Maryte atšalo, po to visai nutrūko. O netrukus išgirdome, kad Marytė pagimdė dvynukus – dvi dukras. Jonukas tylėjo, o jo tėvai galvojo kitaip. Vieną kartą, kai važiauvau su Jono teta į Alytų, jinai man ir išdrožė:

- Kuba, šitie vaikai ne Jono, o tavo...

Tačiau mano sąžinė buvo rami. Aš

Mokiniai prie Raižių mečetės su mokytojais Grinkais 1932 m.

galbūt dėl savo drovumo ir gerumo ir būčiau vedęs Marytę kad ir su svetimais vaikais, vis dėlto aš ją mylėjau, bet įvykiai pakrypo kita linkme. Marytė ieškojo teisybės. Kaltininkas Jonas miegojo savo namų antrame tuščiaame gale, atskirai nuo kitų šeimos narių. Vieną naktį Marytė, pasiryžusi išsiaiškinti savo tolimesnį likimą, atėjo prie Chaleckų namų ir pasibeldė į Jono langą. Tuo tarpu tėvas Jokūbas Chaleckas išėjo laukan ir šovė į ją iš medžioklinio šautuvo. Kadangi Jokūbas Chaleckas buvo žemažiūris, pataikė ne į žmogų, o į lango rėmą. Bet apie 13 šratų, atšokusį nuo rėmo, įsmigo Marytei į veidą. Senasis Chaleckas aiškinęsis, jog šovė, nes manė, kad tai buvo vagis. Bet jis buvo areštuotas. Nuo kalėjimo jį išgelbėjo susitarimas: Jonas veda Marytę, jos tėvai atiduoda kraitį – 6 ha žemės, o Jono tėvas pastato gyvenamąjį namą ir ūkinius trobesius. Taip Jonas Chaleckas iš gimnazisto tapo ūkininku. Kol Chaleckai pastatė Čeraučiznoje trobesius ant Jablonskų paskirto sklypo,

Marytė gyveno pas savo tėvus, o Jonas – pas savo. Marytė eidavo pas Joną, ir jai reikėdavo praeiti pro mano namus, esančius prie pat kelio. Ir sekdamas, saugodamas Chaleckai, kad Marytė neužteiktų pas mane, nesusitiktų su manimi. Po to aš dažnai užsukdavau į savo „konkurento“ namus pas jo seserį Chaleckų Feliciją. Namiškiai nerodė priešingumo, bet, be abejo, bijojo, kad bežemis krautuvninkas nepaimtų jų dukros... Bijoję to ir buvusieji mano kaimynai Abunevičiai. Su Abunevičių Maryte kartu ganėme gyvulius, žaidėme. Vieną kartą Marytės Abunevičiūtės teta Makulavičienė pasisiūlė būti piršle pas Marytę. Žinoma, mano piršlybę neatmetė, bet mandagiai paprašė „kiek palaukti“. Ši suklybė pasitarnavo tam, kad atsirastų šaunesnis jaunikis. Ir toks atsirado – paštininkas Miniokas Milkamanavičius. Tas pats buvo ir su Chaleckų Fele, ji greitai ištekėjo už turtingo Danieliaus Janušausko iš Vaikutiškių, kuriam tėvas skyrė 20 ha ūkį Bazoruose. Aš ieškojau raštingos merginos, kad ji galėtų man padėti mano gyvenimo reikaluose, todėl pasipiršau savo sesers Ninos kaimynei iš Trakininkų kaimo (buvusios Jurzdikos) Marytei Asanavičiūtei, bet ji ištekėjo už savo seno giminaičio Jakubausko iš Širvintų.

Mano seseriai Ninai pasipiršo Bernardas Bairišauskas, ir mes su mama ir kitais giminaičiais pasistengėme išleisti ją už vyro. Bairišauskas buvo išleidęs savo seserį už Alberto Jakubausko iš Žadiškių, ir jam reikėjo duoti pasogą, kurią turėjo gauti iš manęs, vedęs mano seserį Niną. Aš pardaviau savo tėvo palikimą – 1,5 ha žemės už 1500 litų, atidaviau seseriai ir tapau visišku bežemiu.

Tiesa, Jakubauskai turėjo kitą išskai-

1937 m. Jokūbo Dzienajevičiaus giminė

čiavimą. Alberto Jakubausko sesuo Zofija simpatizavo man. Buvo galvota, kad Albertas paims Bernardo seserį Sonę, Bernardas – mano seserį Niną, o aš – Alberto seserį Zosę. Įvyktų mainai, ir jokios pasogos nereikėtų duoti. Aš apie tai sužinojau tik vėliau. Bet vargu, ar būčiau vedęs Zosę Jakubauskaitę, nes ieškojau raštingos žmonos. O Zosė tikrai simpatizavo man. Tai jaučiau ir per šokius, ir pokalbiuose. Kai ji ištekėjo už mano draugo Jokūbo Jablonsko, kurio vestuvėse buvau pabroliu, mačiau, kaip ji priekaištingai žiūrėjo į mane, kaip jos rankos drebėjo vykstant sutuoktvių ceremonijai.

Po vieno vakarėlio, kuris vyko pas mano jau ištekėjusią seserį Niną Bairašauskienę, mes, raižiškiai, išėjome namo, o liko vyresnioji Zosės Jakubauskaitės sesuo Elzė ir Stepas Makulavičius. Sulaukėme dar vieno vestuvių. Jose pabroliu buvau ir aš, o man į pamerges teko mergina iš Širvintų, Tomo Jakubausko „švogerkė“. Ją man piršo, bet mano širdis kažkodėl prie jos nelinko.

Tačiau mama man neduodavo ramybės:

- Ženykis tu greičiau. Aš jau neturiu jėgų. Reikia gospadinės, reikia padėjėjos...

Pas mano tolimesnius giminaičius Chaleckus, pravardžiuojamus Cipukais, per šventes į svečius atvažiuodavo jų giminės Rizvanavičiai iš Krokialaukio – trys broliai ir sesuo Emilija su motina. Būdavau kartais pas Chaleckus ir aš. Pašokdavau su Emilija, pafirtuodavau, kartais ir laiškais pasikeisdavome. Bet didesnio potraukio jai nejutau. Ir štai jai pasipiršo Motiejus Abunevičius iš Trakininkų, turėjęs žemės sklypą ir Raižiuose. O mano buvusios mylimosios Manios tėvai ir sako:

- Važiuojam, Jokūbai, į Krokialaukį, ir tu atmuši nuo Motiejaus Emiliją. Jai nelabai patinka tas Abunevičius...

Ryžausi. Jablonskai pakinkė porą arklių, ir mes nuvažiavome į Krokialaukį. Sutartas Emilijos vestuves su Abunevičiumi aš bereginti išardžiau. Susitarėm, kad po lauko darbų aš vėl atvažiuosiu į Krokialaukį ir galutinai susitarsime dėl vestuvių.

Bet sutartu laiku aš ten nenuvažiavau. Sutrukdė neapgalvotas ir nevykęs romanas su mano geradariu Stepo Makulavičiaus dukterimi Elena. Ši dar neturinti 16 metų mergaitė pradėjo peikti mano būsimąją žmoną mano seseriai. Girdi, toji Emilija negraži, į ką Jokūbas išsižiūrėjo, aš pati Jokūbą myliu ir pan.

Nors aš buvau gerokai vyresnis už

1929–1930 m. Tautosakos būrelis Butrimonyse su mokytoju Šapoka priešakyje, Jokūbas sėdi vidurinėje eilėje prie mokytojo iš dešinės

Elenutę, bet pasidaviau jos įtaigai. Buvau dažnas svečias pas Makulavičius ir Butrimonyse, kur Elena mokėsi siuvėjauti. Savo meilę dažniausiai išreikšdavome laiškais. Senis Makulavičius lyg ir netrukdė mūsų meilei. Bet jaučiau, kad ja buvo nepatenkintos Elenos vyresnės seserys, ypač Elmyra Aleksandravičienė, kuri irgi buvo ištekėjusi šešiolikos metų už gerokai išgeriančio kaimyno Juozo Aleksandravičiaus. Jis pasisiūlė būti mano piršliu. Po mano piršlybų Elenutei greit pasipiršo Abrahamkos Selimavičiaus sūnus Aleksandras, ir mano „meilė“ ištekėjo už jo. Šį kartą aš verkiau. Verkė ir Elena, bet ištekėjo už kito, o man neleido net jos pabučiuoti atsiveikimui. Tačiau krokialaukietė Emilija Rizvanavičiūtė ir jos namiškiai dar nebuvo nustoję vilties, jog aš vesiu Emiliją. Kai laidojo Emilijos sesers Zosės vyrą, irgi Rizvanavičių iš Krokialaukio, velionio žmona užvedė kalbą su mano teta Marija Milkamanavičiene – girdi, tegu Jokūbas atvažiuoja, gal susitarsime... Nuvykau po 40 dienų į pamaldas ir pasilikau nakvoti. Kalbėjomės, bet aš nieko tikro nepasakiau, kažkaip nelinko mano širdis prie Emilijos, o ir iškeltos sąlygos dėl žadamo kraičio panaudojimo man nepatiko. Buvo reikalaujama, kad už kraitį aš nupirkčiau žemės. O aš turėjau planą plėsti prekybą.

Ir Emilija vėliau ištekėjo už kailiadirbio Jakubausko į netolimą nuo Krokialaukio bažnytkaimį.

Merkinėje gyveno mano tolimi giminės iš motinos pusės – Stepo ir Miko Gembickų šeimos. Žiemą jie išdirbinėjo kailius, o vasarą užsiimdavo žvejyba Nemune. Pirmą kartą aš juos pamačiau, būdamas Nemunaityje pas tetą Mary-

tę Milkamanavičienę, kai Gembickai bežvejojami atplaukė čia ir užėjo pasišildyti. Paskui jie retkarčiais atvažiuodavo į Raižius per šventes. Porą kartų ir aš buvau nuvykęs į Merkinę. Išsižiūrėjau Stepo Gembicko dukrą Feliciją – jaunutę mergaitę ir pasipiršau. 1938 m. kovo 18 d. įvyko vestuvės, ir mano bernavimas baigėsi.

1939 m. vasario 5 d. gimė mums dukrelė, kurią pavadino Zofija – Sonia greit augo. Vienuolikos mėnesių ji pradėjo vaikščioti ir kalbėti. Kaimynai ją mylėjo, ypač Stepas Makulavičius, kuris su ja žaidė ir nešiojo ant rankų. Ji, būdavo, pamato Stepą ateinant ir šaukia:

- Dziadzia Pakulovič pšychodzi...

Ateidavo kaimynų Vilčinskų berniukas Jokūbas, mūsiškai vadinamas Kuba, Kubus. O Sonia išardavo ne Kuba, o Puba. Dažnai Sonytę ant rankų paimdavo ir kaimynas Jonas Selimavičius. Jis nešiojo ūsus, ir jam buvo juokinga, kai Sonia įsitverdavo abiem rankytėm už jo ūsų ir traukdavo į save.

Buvo Sonia guvi ir gabi mergaitė ir į mokyklą nuėjo, turėdama tik 6 metus.

Po dvejų metų 1941 m. kovo 29 d. gimė ir sūnus, kurį pavadino Stepu žmonos tėvo garbei.

Jau buvo minėta apie nelengvą kaimo žmonių gyvenimą. Tam tikrą pajamų dalį ūkininkams davė žąsų eksportas į Vokietiją. Valstiečiai pradėjo daugiau auginti žąsų. Bet Vokietija atsiskė jas pirkti. Tada valdžia įpareigojo visus tarnautojus pirkti iš valstiečių žąsis – nuo 100 litų atlyginimo po vieną žąsį, išduodant atitinkamą skaičių talonų, pagal kuriuos buvo įrodoma, jog žąsys tikrai pirktos.

(Bus daugiau)

Generolas majoras Aleksandras Romanovičius

(Atkelta iš 19 psl.)

jimas bus vykdomas iš Petrogrado valstybės rūmų Peterhofo išdo“. Be to, jam buvo paskirta metinė 645 rublių pensija iš emeritinės kasos.

Tų pačių metų lapkričio 26 d. A. Romanovičiaus vardu išrašomas pensinis liudijimas Nr. 29666.

1918 m. gruodžio 6 d. Maskvos apskrities karinė-sanitarinė valdyba į Vyriausiosios štabo pensijų skyrių atsiunčia išvados „dėl buvusio generolo majoro Romanovičiaus teisės į pensiją“ kopiją.

Vyriausiam štabe šis dokumentas buvo datuotas 1918 m. gruodžio 12 dieną, o po keleto dienų gruodžio 17 d. Romanovičiaus vardu ateina dar vienas raštas:

„Jums paskirta pensija iš Valstybės išdo – 2465 rubliai 40 kapeikų vietoj anksčiau paskirtos 2292 rublių 60 kapeikų pensijos iš Peterhofo išdo...“ „Pensija iš emeritinės kasos – 645 rublių per mėn. lieka be pakitimų“.

Tą pačią dieną A. Romanovičiui išrašomas pensinis liudijimas Nr. 32188.

Pagal ankščiau nusistovėjusią tvarką Tarybų valdžia jam paskyrė 3110 rublių 40 kapeikų pensiją.

Tarybos lapo sudarymo metu A. Romanovičiaus šeimyninė padėtis buvo tokia: žmona – valstybės patarėjo Bazarevskio dukra Žana Davydovna bei trys vaikai: sūnus Stepanas (1899 m.), dukra Sofija (1902 m.), dukra Marija (1914 m.).

Visa šeima išpažino islamą.¹

Pensija, kurią generolui Aleksandriui Romanovičiui paskyrė Tarybų valdžia, jis nepasinaudojo, nes su generolu M. S. Sulkievičiumi išvyko į Krymą, turėdami vilties atkurti nepriklausomą totorių valstybę. Po Krymo Demokratinės Respublikos žlugimo generolas grįžo į atgimstančią Lenkiją ir vadovavo Mustafos Achmatovičiaus totorių ulonų pulkui bei 7-ajai raitininkų brigadai, kuri dalyvavo lenkų-sovietų kare Ukrainoje, o 1920 m. gegužės 7 d. dalyvavo užimant Kijevą.

1921 metais jis atsistatydino iš kariuomenės ir apsigyveno Vilniuje. Čia jis aktyviai įsijungė į totorių visuomeninį gyvenimą. Jo pastangomis buvo atstatyta sudegusi mečetė Nekrašiūnuose. Penkerius metus A. Romanovičius vadovavo Vilniaus musulmonų religinei bendruomenei. Tuo pat metu buvo Vilniaus apskrities teismo garbės teisėjas, taip pat dalyvavo karininkų sąjungos veikloje.

Generolas Aleksandras Romanovičius mirė 1934 metų lapkričio 17 d.

*Iš rusų kalbos vertė
Ernestas Jakubauskas*

¹ Marija (Miriam) Romanovič-Balush, generolo Aleksandro Romanovičiaus dukra, ilgą laiką gyveno Londone, kur ir mirė 2002 m. kovo 18 d. Ji buvo žinoma dailininkė, priklausė Didžiosios Britanijos lenkų dailininkų sąjungai. Mokėsi Romos dailės akademijoje Italijoje bei St. Martin meno mokykloje Londone. Daugelį metų mokė dailės Harrow Meno koledže. Apie jos mirtį mėnraštyje „Lietuvos totoriai“ buvo paskelbtas nekrologas (žr. 2002 m. „LT“, Nr. 5(55)), 8 psl. Generolas Aleksandras Romanovičius turėjo dar vieną jaunesnę dukrą Heleną (Halime), apie kurią knygos autorius neužsimena. Helena Romanovič-Dolińska dabar taip pat gyvena Londone. Atkreipiame dėmesį, kad generolo A. Romanovičiaus žmona Eugenija (Žana) ir Romualdo Makavecko senelė (tėvo mama) Felicija Romanovič-Makaveckienė buvo seserys (Ado Jakubausko pastaba)

KVIEČIAME Į SABANTUJŲ!

Mieli tautiečiai!

Gražiame Lietuvos kampelyje vaikų stovyklos „Pasaka“ teritorijoje (Girulių gyvenvietėje) ant Baltijos jūros kranto – 2007 metų birželio 9 dieną vyks III tarptautinė Baltijos šalių totorių nacionalinė šventė Sabantujus, skirta totorių apsigyvenimo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje 610 metinėms paminėti.

Pradžią 12 valandą.

Renginyje dalyvauja delegacijos iš Rusijos, Vokietijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Baltijos šalių.

Sabantujaus programa:

- 12.00–12.30** – Šventės atidarymas.
- 12.30–14.00** – Bendras šventės dalyvių koncertas.
- 14.00–16.00** – Sporto konkursai ir tautiniai žaidimai.
- 16.00–18.00** – Artistų iš Tatarstano koncertas.
- 18.00–20.00** – Šokiai ir dainos.

Norintys pasilikti pasibaigus šventei, gali apsisotiti stovyklos „Žuvėdra“ teritorijoje. Nakvynės kaina – 25–30 litų.

Transportas: iš Klaipėdos autobusų stoties vykti Girulių kryptimi. Nuo galutinės stotelės Girulių iki stovyklos „Pasaka“ kursuos nemokamas autobusas su užrašu „Sabantujus“.

Maloniai kviečiame į Sabantujų!

Organizatoriai:

**Klaipėdos totorių bendrija „Nur“
Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga**

Pasiteirauti:

**Fliur Šaripov, tel.: +37065790366
Adas Jakubauskas, tel.: + 370 682 72328**

Lietuvių totoriai

Lietuvos totorių laikraštis
Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

Redakcijos adresas:

R. Kalantos g. 10-17,
LT-52498 Kaunas

ISSN 1822-2072

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas
Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyr. redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ (8 37) 76 08 16, el.p. g.sitdykov@ubig.lt

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ (8 5) 260 58 69, mob. 8-682-72328

Ats. sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎ (8 37) 73 68 02, el.p. jonridz@ktu.lt

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Vertėjai: Ernestas Jakubauskas ☎ (8 5) 260 58 69

Tania Czachorowska ☎ 8-680-76115

Spausdino: KTU spaustuvė, užsakymo Nr. 289. Tiražas – 800 egz.

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.